Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 2 ОКТЯБРЬ, 1990 ШУ. ★ № 100 (7914). ★ Мах 3 кап.

НГIАССР Лакхехьарча Совете

ХАБАРАШ ДИТА, ГIУЛАКХАШ ДЕ

28 сентябре НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани хилар. Цига хьийхабар халкъа депутатий городскойи районнии Советий председателаш, КПСС обкома секретараш, парте городскойи, районнии комитетий хьалхара секретараш, горрайисполкомий председателаш, массови информаце средствай кулгалхой.

Заседани хьаеллаш НГIАССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева республика общественно-политически хьалах лаьца дийцар. Лоалахарча республикашка долчунца дистача, вайцига из хьал лерттIа да. Из вайна массанена а дика хеташ да, дегагIоз а я. Къамашта юкъера безам ца балийтара республике баха нах шоаш бехктокхаме хеташ хиларал совгIа сабаре а шоайла безаме а ба. Экстремисташ, доацар дувцараш, наха юкъе цIур бехкараш наха шоаш совцабу.

Из иштта дале а, сатийна Iе йиш яц вай, аьлар дIахо Д. Г. Завгаева вай массаза а фийла хила деза, хIана аьлча, хьал цкъаза чоалхане доал.

Цхьайолча районашка баха нах чIоаггIа раьза а болаш митингашта тIехьбаьнна ба. ХIанзарча ханага хьежжа общественни боламашеи формированешеи законаца йоаца митингаш ю. Районашкара юрташкара Iаьдала органаш цу митингашка увттадеча дешашка хьожаш яц. Митинг вIашагIтохара бахьан халкъа проблемаш, цхьаццабарий дагардараш е карьеристашта дезараш да. Уж дешаш къоастаде дезар-кх моттигерча кулгалхоша. Уж гIулакхаш тесса дита йиш йолаш дац. Халкъо фу йоах а хьожаш, цар хьашташ кхоачаш а деш, цар инициатива хьал а лоацаш, шийна гIулакх хьалдаккхар духьа халкъа цIерагIа къамаьлаш деш бараш гуча а боахаш юхабетта беза.

ГIулакха тIа болча хана харцахьа кулгалдарах дIабаьхача е дIабаха оттабаьча кулгалхоша халкъа цIерагIа къамаьлаш деш наьха сакхетам тувлабу. Нахага дIадовзийта деза халкъа цIерагIа къамаьл де цо хержача депутатий республика Лакхехьарча Совета мара бокъо йоацилга. Шийна кхел вайх тийша хьа а енна, вайна бокъо еннай цо шийга хьожаш хила. Вай цхьаннега боабайтаргбац воай цIагIара сатем, бохабайтаргбац машар, къамашта юкъе дов доалийтаргдац.

Республика политически хьал дийцачул тIехьагIа, НГIАССР Лакхехьарча Совета председатела дийцар республика халкъа боахама декхараш мишта кхоачашдеш да. Цо белгалдаьккхар хIанз юрта боахамера дерригa балхаш махулла сихагIа чакхдоахилга боккхача лоархIаме хилар. ХIаьта бIарччa хьанийцача республике уж балхаш дика кхоачашдеш да. ХьажкIаш чуэцара белхаш дика вIаштIехьдаьха деш да. Дулхи шурен яккхара планаш толаме кхоачашъеш я.

Бакъда, гIалат хургдар массанахьа а гIулакхаш дика лел аьлча. Цхьадолча боахамашка хьал дика дац, мабоагIара болх бац цар кулгалхоша. Гурахьа ялат дIадувлга, зябь еш лаьтта оахилга, органика кхашка хьолга тIехьатетт. Iай болх бергболаш фермащ ледара кийчъю. КIезига йоакхо ю хьайбаш леладерий.

Къаьстта теркам тIабахийта дийцар республике баха нах кхачан продуктащца, хиланза даргдоацача товарашца Iалашбара дош. Кхоачамболаш болх бац НГIАССР торговле министерствас, цун болхлоша, аьлар Д. Г. Завгаева. Новкъа ца хеташ мишта дутаргда укх тайпара хIама, аьлар цо. 22 августа республика респотребсоюза универсально - торгови базе оттадир. Урус-Мартановски райпо автозапчастеш йохкача тика заведующена Г. К. Алхастовна «Пэлл-Мэлл» яха гIаьленаш 16500 пачка луш документаш. 30 август тIакхаччалца ше волча лоаттайир цо уж. Милице органаш юкъейоллалца уж яхьарах райпо хоам бинзар. Документашка хьежача, 1500 сом мах бола 1000 пачка сигареташ тоъанзар. Алхастов уголовни бехктокхаме эзав социалистически рузкъа лечкъадарахи торговле правилаш толхаярахи.

Торговле дикагIа болх бе беза. Бахача наха ла магац из санна дола телха хIамаш. Иштта дувц наха царца вIашагIкхийттача.

Заседане дийцар 7 ноябре цIей дездара еча кийчонах а. Бакъахьа лаьрхIар г. Грозне къахьегамхой демонстраци традиционни йоацаш елга, республика ерригача районашка баха нах юкъе а озаш. Шоай аргIана, столице бахача наха, къахьегама коллективай викалаша дакъа лоацаргда республика районашка хулача демонстрацешкеи митингашкеи.

Республикера общественно-политически хьал дика хургдолаш хьаллоаттадара Д. Г. Завгаева йоалаяь уйла хьаллоацаш къамаьлаш дир Президиума заседане Назрановски райсовета председатела А.-Х. Х. Аушева, Гудермесски горсовета председатела Х.-С. С. Садыкова, Октябрьски райисполкома председатела А. А. Осмаева, НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела И. А. Мулаева, Грозненски горсовета председатела В. А. Куценко, Урус - Мартановски райсовета председатела В. И. Хасанова, НГIАССР Министрий Совета председатела С. М. Бекова, Шелковски райсовета председатела П. Г. Коломенске, Грозненски райсовета председатела Х. М. Витушева. Белгалдаьккхар из хьал лерттIа лоаттар дукххача а даькъе социально-экономически проблемаш кхоачашъярах, торговле, быта, транспорта, медицински учреждений, бокъонаш лораеча организаций, болх тоабарах тийша хилар.

Къамаьл чакхдоалаш Д. Г. Завгаева цIаькха, а белгалдаьккхар, къамашта юкъера гIулакхаш цхьатарра дика хилийтара долла хIама де дезалга. Нагахьа санна вай республикера хьал дика латталга дезаш дале, цун авторитет чIоагIъяр ловш дале, тIакхьа кхотадала деза вай. Дувцарах кхоачам хургбац, хIама хьа ца дича, хьаде ха кхаьчай.

НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума заседане кхыдола дешаш а дийцар.

СЕМИНАР

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома политически центре Грозненски горкомаца цхьана дIайихьай политически экономически дешара пропагандистий семинар.

Семинаре керттера теркам тIабахийтар XXVIII съезда материалаш Iомаяра методикана, республика рыночни экономика хьалашка яларен къамашта юкъера гIулакхаш дегIадара, правови аспекташта, тIатеIIа болхбара методашта, семинарашкен школашкен керда формаши методаши лахара. «КПСС XXVIII съезда балха итогаш» яхача семинаре къамаьл дир: ЧИГПИ кафедра заведующе В. П. Баулина — исторически Iилма кандидата; В. П. Шутина — КПСС Нохч - ГIалгIай обкома организационни отдела заведующе; В. Д. Изуюмске — ЧИГУ доцента, исторически Iилмай кандидата; хIаьта Ю. Б. Кригера — ЧИГУ вокххагIволча преподавателя — «Паччахьалкхен правови кIийле» яха къамаьл дир.

Гулбеннарий укх темах къамаьлаш хиннад: «Мехка экономика рыночни хьалашка ялара наькъаш», «ХIанзарча этапе къамашта юкъера гIулакхаш дегIадарах». Цу къамаьла юкъе дакъа лоацаш хилар: А. Д. Яндаров — КПСС обкома секретарь, А. М. Бугаев — НГIАССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссе председатель, исторически Iилмай кандидат, Р. Л. Меджидов — КПСС обкома отдела заведующе заместитель, философски Iилмай кандидат, М. М. Магомадов — ГНИ кафедра заведующи, экономически Iилмай доктор, профессор, С. - Е. Изюмская — ЧИГУ доцент, экономически Iилмай кандидат, Н. Д. Усамов — КПСС горкома шоллагIа секретарь, А. М. Багдасарян — Грозненски мехкдаьтта института профессор; С. А. Эдисултанов — Нохч - ГIалгIай АССР Паччахьалкхен планови комитета отдела заведующи; «Личность и общение» яха деловой ловзар дIадихьар В. Н. Соколоваси — ЧИГУ доцент, педагогически Iилмай кандидата, Н. В. Коптеваси — ЧИГУ доцента психологически Iилмй кандидата.

Пропагандисташта хьалхашка къамаьл дир КПСС XXVIII съезда делегата В. А. Куценкос, дукха увттадьача хаттарашта жоп а делар.

Л. КОДЗОЕВА,
КПСС обкома общественно - политически центра заведующе заместитель.

ЭКОНОМИКАГА ДОВЛАРЕИ ХАЛКЪА БОАХАМ ТОАБАРЕИ РЫНОЧНИ ХЬАКЪЕХЬАРА ТIЕХЬА ТЕТТА ИИШ ЙОАЦАЧА ГIУЛАКХЕХ БОЛА

СССР Лакхехьарча Совета

СОЦАМ

СССР Президентеи СССР правительстваси хьачуеннача экономика тоаярен рынкага довларен программай проекташка а хьежа, рыночни гIулакхашка довлар сиха данза даргдоацилга цар кхетаделга дужаш хилар, царца цхьана разгосударственни, демонополизаци, боахами бувзамаш чIоагIдар, общественни рынка инфраструктура хьахилийтар, арахьара экономически болх вIаштIехьбаккхар, кадраш юхакийчъяр сапла дола лоархIаме дош а долаш, СССР Лакхехьарча Совето соцам бу:

1. СССР Президента хьачуеннача программа проекта, СССР Министрий Совето хьачуеннача программа проекта, СССР Президентеи РСФСР Лакхехьарча Совета Председателеи тIадиларах оттаьча программа проекта, хIаьта иштта ювцара хьачуеннача предложеней а кIийлен тIа халкъа боахам тоабарен рыночни экономикага довларен цаI йола программа кийчъянза яргйоацаш лархIа.

СССР Президента могадолда СССР Лакхехьарча Совета йоагIаш йолча комитеташен палатай массазарча комиссешен, программаш оттаераша, хIаьта иштта союзнии автономнии республикай, автономни областийи округийи викалаша дакъа а лоацаш халкъа боахам тоабарен рыночни экономикага довларен цаI йола программа оттаяь яккхара болх вIаштIехьбаккха.

2. Программа хьаеш стабилизационни гIулакхаш дара чулоацами ханаши оттаяра, гражданаш социальни лорабара, маьхий, валютни, налогови, Iилма-техническ политикана, бахача наха экономически кхетам балара, ерриган социальни сфера, агропромышленни комплекс, базови отраслеш дегIайоалаяра эша доагIаш дола хьалаш хилийтара, мехкара экологически хьал тоадара, республикайи регионийи стартови хьалашка йолаш йолча башхалонашта, ССР Союзаи Советски Федераце субъекташтен юкъерча экономика сфере полномочей вIаши барт баь доазонаш хиланза даргдоацаш хилара къаьстта теркам тIабазийта.

3. Экономика тоаярен рынкага довларен цаI йолча программа тоаяь яьнна проект союзнии автономнии республикай, автономни областийи округийи халкъа депутатий Советий выводаши предложенеши теркал а еш, 1990 шера 15 октябрь тIакхачалехьа СССР Лакхехьара Совет хьажара хьачуяла.

4. СССР Министрий Совета тIадуллалда СССР Лакхехьарча Совето тIанийцача законаш тIеи соцамаш тIеи гIолла, СССР Лакхехьарча Совета комитеташеи палатай массазарча комиссешеи хьаллаьца рынкага довлара программай керттера положенеш теркал а еш, 1991 шера планеи бюджетеи проекташ оттае.

СССР Лакхехьарча Совета Председатель А. ЛУКЬЯНОВ.

Москва, Кремль,
1990 шера 24 сентябрь.

СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕ

СССР Министрий Совето тIанийцай доаханна, хьакхарчашта, жена, коа тIарча оалхазарашта оттадаь, № 792 йолча 1990 шера 9-ча августе СССР Министрий Совета соцамца чIоагIдаь керда паччахьалкхен закупочни маьхаш ханал хьалха укх шера 1 октябре денз юкъедоаладарах йола распоряжени. Цу маьхашта юкъеяхийтай йолаш йола дифференцированни надбавкаш а, цхьайттагIча пятилетке юккъера хиннача боарамал тIех паччахьалкхенга доахани коа тIара оалхазараши дохкарах йола надбавкаш, 1991 шера 1 январе денз промышленни продукце, деча гIулакхий керда оптови тарифаши маьхаши социальни страхованеи кхыча платежейи лакхъяь ставкаш оттаеш хиларца дувзаденна маьхаш дез-далара компенсаци е лаьрхIад.

1990 шера январь-сентябрь бетташка цхьайттагIча пятилетке хиннача юккъерча боарамал тIех паччахьалкхенга дехкача доаханахи коа тIарча оалхазарехи 9 бетта хинначогIа майоаггIара а укх шера 1 октябрь тIакхачалехьа хиннача маьхашка хьежжа а надбавкаш яла оттадаьд.

Республикашка чухь дIадохийтача а республикашта юкъерча поставкашка гIолла (закупочни маьхаш лакхдаларца дувзаденна) меттаоттаду йоагIаш йолча республикай бюджетий средствай чотагIа, хIаьта гг. Москваней Ленинградаи лоаттадеча, хIаьта иштта союзни юкъарча фонда спецпотребителашта луш доча дулхеи дулха продуктайи хьакъехьарадар — союзни бюджета средствай чотагIа.

СССР Министрий Совето могадеш хьатIанийцар доаханеи коа тIарча оалхазарийи керда закупочни маьхаш оттадарца дувзаденна 1990 шера 8 сентябре № 343 йолаш баьча соцамца РСФСР Министрий Совето кхы тIа хула расходаш меттаоттаяра хиланза ярйоаца средстваш лаха лархIар.

Союзни республикай Министрий Советашта тIадиллад СССР Госкомценцеи СССР Минфинацеи барта а йолаш 1990 шера 1 октябре денз хьайбайи коа тIарча оалхазарийи кердача закупочни маьхаш тIара мадоаггIара дулхаи дулха продукташтеи дотаце ставкаш (оптови маьхаш) оттае.

Из распоряжени тIаэцарца дувзаденна укх шера IV квартале керда маьхаш юкъедоаладарах кхы тIа хула юрта боахама расходаш 5 миллиард сомал тIеххургья. Из деш колхозашкара, совхозашкара, юрта боахама кхыча предприятешкареи организацешкареи, арендаторашкареи ахархой боахаммашкареи эцача доахана цхьан тоннах паччахьалкхено луш дар 31 процент лакхлургда, хьакхарчех — 2, 3, жех — 16, коа тIарча оалхазарех — 40 процент.

Тlеххьарча почтацара

МАШАР ХИЛБА ВАЙ ЮКЪАРЧА ЦIАГIА

Республика Лакхехьарча Совета председатель Д. Г. Завгаев цхьа бутт хьалха тха районе хилар. Укх денношка юха а цун вIашагIкхетар хилар Шелковской районе Сары-Су яхача юрта ногайски къаман викалашца. ВIаши дог ховш, тешаш гуччахьара къамаьл дар цига хиннар. Бахача нахага республикерча политически ситуацехи хьалкъашта юкъерча хьалахи хоам баь ваьлча, Д. Г. Завгаевс белгалдаьккхар шоашта юкъе этта доттагIали барти дерригача халкъаша чIоаггIа лорабе безилга. Шоашта долча гIулакха хьал толхаде гIерташ бола нах республике хилча хIаьта а. Из санна дола хIамаш цIенхаштта юхатоха деза. ВIашагIкхетаре цIаькха а бакъдир НГIАССР Лакхехьарча Совет, правительство ногайски халкъа хьаштий терко е а уж кхоачашде а кийча хилар.

ДIахо Д. Г. Завгаева жоп делар бахархой хаттарашта. Белгалдаьккхар биохимически завод йилла гIерт яха хабараш кIийле йолаш ца хилар. Хьалха дIаяьха поселкаши кIотараши, юхаметтаоттайича бакъахьа хеташ къамаьл дир. Иштта хьаллаьцар Луговойи Привольнии яхача поселкашка юрта Советаши колхозаши хьаярахи республика массови информаце средствай терказм ногайций гIулакхаштеи йоакхони тIаозарахи йола идея.

Сары - Су бахархоша къамаьлаш дир хьалха йолаш хинна М. Горьке цIерагIара колхоз юха хьаярах ногайцех бола викалаш культураи халкъа образованеи министерствашка балха хиланза барг ца хилараи шоаш тIехьа хиларах.

К. МАМБЕТОВ,
ст. Шелковской.

1990 ШЕРА ЙИЪЛАГIЧА КВАРТАЛЕИ 1991 ШУ ЧАКХДАЛЛАЛЦЕИ

БОАХАМА БУВЗАМАШ ТОАДАРА ДИНЗА ДАРГДОАЦАЧА ГIУЛАКХЕХ ДОЛА

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА ПРЕЗИДЕНТА УКАЗ

1990 шера йиъолагIча кварталеи 1991 шереи экономика а потребительски рынок а тоае лерхIаш соцам бу:

1. Ведомственни кара хиларгеи территориальни моттиге хиларгеи хьежа доацаш паччахьалкхен предприятеша, объединенеша, организацеша 1990 шера йиъолагIча кварталеи 1991 шереи долаш дола боахамашта юкъера бувзамаш лорадолда, бийдал, материалаш, комплектующи деталеш лоаттаяра договорни декхараш кхоачашдолда. Союзни республикашта цхьаццайолча регионашта юкъерча соглашенеша новкъостал де деза уж бувзамаш мехка халкъа боахаме дегIадоаладара а чIоагIдара а.

Могийтаргдоацаш лоархIалда предприятешта юкъера бувзамаш дохадергдола Iаьдалеи доалдареи органаша ду гIулакхаш.

2. Долаш долча боахама бувзамашка хьежжа договораш е ца тигарах потребителa хьалхашка болча бехктокхамал совгIа поставщикагара гIод тоха деза моттигерча бюджете дIачулургдолаш тIа ца эцаш дисача заказа маьха 5 процент. ГIод тохара боарам Госарбитража органаша къоастабу.

Ер Указ кхоачаш ца дераш долаш долча законегIа мадоаггIара цIенхаштта бехктокхаме озалга тIадуллалда СССР Генеральни прокурораи СССР халкъа тIахьожама Комитетаи.

3. Хьал геттара низткъала оттар бахьан долаш предприятей кулгалхоша меттел къахьегама коллективаша а бохлой тIахьожам лоаттабе беза боахама договораш оттадара, ведомственни кегара, местничестваиа, групповой хьашташта организованность, гIулакх делга, ерригача общественна хьалхашкара бехктокхам духьал а боаккхаш.

4. Мехка къаьстта чоалхане хьал оттарца дувзаденна паччахьалкхенна доал дара союзни, республикански, моттигерча органашта тIадуллалда бетта йолча хана бахача наха чIоаггIа эша медикаменташ, бийдал, материалаш, комплектующи изделеш, кийча продукци арахецa вахаре лоархIаме йола производстваш болх бе йолаялийта.

СССР Министрий Советаи Союзни республикай Министрий Советаштеи тIадуллалда лерттIа болх бергболаш а эггара хьалхарча аргIана экологически кхерамза хургйолаш а уж предприятеш материальни, финансови, валютни средствашца Iалашъяр. 1991 шера йиъолагIча квартале дIахо йодача хана цар лерттIа болх бара дешашка общественностаца цхьана хьажа.

5. СССР Министрий Совета тIадуллалда машинанаькъий, хIаьта иштта мехка вахара лоархIамеча кхыча паччахьалкхен юкъарча системай бадха хиланза яргйоацаш моттиг эттача къаьстта режим оттае.

Советски Социалистически Республикай Союза Президент М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль,
1990 ш., 27 сентябрь.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЦХЬАЙОЛЧА НАХ БАХАЧА МОТТИГЕХ КХЫЙОЛА ЦIЕРАШ ТАХКАРАХ БОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

СОЦАМ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

1. Шелковской района Луговое яхача юртах Ораз-аул яха цIи тилла.

2. Шелковски района Привольное яхача юртах Каршыга-аул яха цIи тилла.

3. Урус-Мартановски района Комсомольское яхача юртах ГIой-Чу (Гой-Чу) яха цIи тилла.

4. РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумагара деха ер соцам чIоагIбелга.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. Г. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный,
28 сентябрь, 1990 ш.

ШЕЛКОВСКОЙ РАЙОНЕ КАРШЫГА-АУЛЬСКИИ ОРАЗ-АУЛЬСКИИ ЮРТСОВЕТАШ ХЬАЯРАХ БОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

СОЦАМ

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

1. Шелковской районе Новощедрински стансовет зIамагIъяра чотагIа Каршыга-ауле административни центр а йолаш Каршыга-аульски юртсовет хьае.

Каршыга-аульски юртсовета чуйоагIаш хилийта Каршыга-аул яха нах баха моттиг.

2. Червленски стансовет зIамагIъяр чотагIа Ораз-аул яхача юрта административни центр а йолаш Ораз-аульски юртсовет хьае. Ораз-аульски юртсовета чуйоагIаш хилийта Ораз-аул яха нах баха моттиг.

3. Каршыга-аульски, Ораз-аульски юртсоветий доазонаш оттаде, Новощедринскии Червленскии стансоветий доазонаш хувца могадаьча схематически карташка хьежжа.

4. «Халкъа депутатий моттигерча Советашка хоржамаш дарах» долча Нохч-ГIалгIай АССР Законага хьежжа, керда хьаьйча юрта Советашка хоржамаш де деза халкъа депутатий Шелковски районни Совета Президиумо.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. Г. ЗАВГАЕВ.

ДУКХА ДА ЦIЕНХАШТТАРА ДЕКХАРАШ

Укх деношка «Сердало» газета редакце болхлошца вIашагIкхийтта хилар НГIАССР Лакхехьарча Совета председатель, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома хьалхара секретарь Д. Г. Завгаев. Редакце болхлошта цо дийцар республика халкъа боахам дегIабоалабара, хIанз латтача общественно - политически хьала, республике дахача къамашта юкъерча гIулакхий дешаш. Дика а хеташ белгалдаьккхар Д. Г. Завгаева мехка кхыча регионашка диллача республикера хьал лертIа хилар. ХIаьта а, аьлар цо, сатийна Iе дагIац вай, болаш ба къамашта юкъе цатоам баккха гIерташ а. Уж вайна массанена а новкъа нах ба. Митингашка, кхычахьа нах вIашагIкхийттача халкъа цIерагIа къамаьл де гIерт уж. Баха нах дIакхетабе беза халкъа цIерагIа дувца бокъо дукхьала цо хержача халкъа депутатий республика Лакхехьарча Совета мара йоацилга.

Раьза волаш дийцар бIарчча хьанийцача хIанз республике юрта боахаме гуйрийнара балхаш дика деш хилар, Белгалдаьккхар Назрановски районе укх шера цIаккха ца хиннача тайпара коартолаш дика хьийкъа хилар. Цу продукцеца республике баха нах Iалашбеча доккха новкъостал хургда цох, аьлар. Укх шера наьсархоша 16 эзар тонн коартолаш лу.

Вай хьалха хинна лоамара районаш меттаоттаярах, вешта лоамарча Iалама рузкъах дикагIа пайда эца безаш хиларах дийцар Д. Г. Завгаева.

Цо хьоадир гIалгIай автономи меттаоттаяра дош а. Из дувцаш РСФСР Лакхехьарча Совета Председателца Б. Н. Ельцинца шийна хинна къамаьл дийцар. Автономи меттаоттаяра дош бокъонца Iомадара цо ше вай республике воагIарволаш дош деннад, аьлар.

Геттара дукха цIеной хьалдешше а республике бахача, къаьстта городашка бахача наха квартираш ца тоъаш хилар белгалдаьккхар Д. Г. Завгаева. Укх шерах дIабахача 9 бетта республике хьалдаьд. 172 эзар квадратни метр хула цIеноаш. Соахка цу хана хьалдаьраш 54 эзар квадратни метр мара дацар. Цул совгIа, бахача наха дукххането лаьттан участкаш еннай шоаш шоашта цIенош дара.

Бакъда гIишлон материалаш геттара кIезига я.

Республике цхьайолча районашка лаьтта текха бахачара бехача каха деча новкъосталах а дийцар республика Лакхехьарча Совета председатела.

Дукха да республике къоастаде дезаш социальни дешаш. Во латт бахача наха деш дола медицински гIулакх. Бакъда укх шера Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университете хьайийллай медицински факультет. Из а кхоачамболаш яц. Цу факультета кIийлен тIа республике хьаелла лерхI медицински институт.

Редакце латта дика доаца хьал дувцаш Д. Г. Завгаева белгалдаьккхар вайнаха функнагIа тIаккхаьча дале а шоай эздел лоаттаде дезаш хилар. Цул дезагIа цхьаккха хIама дац, аьнна. Эздел дехача цIаккха а гIулакх нийса дIадаха йиш яц, аьлар. Сабар доацача эздел а хургдац. Цудухьа сабар долаш хила деза вай. Коллективера цхьадола цатоамаш ца хилча а дукха да тахан вайна хьалхашка латта геттара цIенхаштара дешаш. Уж къоастадара тIаяхийта еза уйла а теркам а.

Перестройка дика дIаяхьара барт болаш болх бара редакце болхлой тIахьийхар Д. Г. Завгаева.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХАЛКЪА ДЕПУТАТАШ ХАРЖАРА ЙОЛА ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕШ ВIАШАГIЙОХКАРАХ ДОЛА

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

«Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжарах» долча НГIАССР Закона 19, 22, 54 статьяйи Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара йолча окружной хоржамий комиссешка викалаш могабарах долча протоколийи кIийлен тIа ха чакхъялалехьа депутатски полномочеш дIаяхарца дувзаденна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу:

Нохч-ГIалгIай АССР халкъа депутаташ харжара окружной хоржамий комиссеш вIашагIйохка къахьегама коллективий, общественни организацей, нах бахача моттигашка еча харжархой собраней лохехьа бувца викалаш юкъе а болаш:

№ 24 йола Заводской хоржамий округ:

1. Байхаев Мутуш Байхаевич — оператор, В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ къахьегама коллектива советагара.

2. Булахтина Светлана Борисовна — экономист, В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ къахьегама коллектива советагара.

3. Вальдонен Ильмар Иванович — № 2 йолча юкъерча профтехучилища къахьегама коллективагара, производственни дешар хьеха мастер.

4. Газиева Петимат Шамсудиновна — хьехархо, № 1 йолча школа-интерната къахьегама коллективагара.

5. Дьяков Игорь Федорович — граждански проектировани яра отдела группа заведующи, «Грозгипронефтехим» института къахьегама коллективагара.

6. Мкртычев Аркадий Грантевич — инженер-проектировщик, «Грозгипронефтехим» института къахьегама коллективагара.

7. Сизова Наталья Петровна — дешара дакъа заведующи, № 2 йолча юкъерча профтехучилища къахьегама коллективагара.

8. Сусаев Александр Мацдинович — В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ электромонтер, В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ къахьегама коллектива советагара.

9. Хацкелева Тамара Леонтьевна — директор, № 21 йолча юкъерча школа къахьегама коллективагара.

НАУРСКИ РАЙОН

№ 119 йола Калиновски хоржамий округ:

1. Чернов Николай Калинович — ветврач, В. И. Ленина цIерагIча колхоза къахьегама коллективагара.

2. Белякова Лидия Анатольевна — экономист, В. И. Ленина цIерагIча колхоза къахьегама коллективагара.

3. Атаев Саид Шаниевич — вокххагIвола болхло, Ленина цIерагIча колхоза къахьегама коллективагара.

4. Воробьев Алексей Никитович — механизатор, Ленина цIерагIча колхоза къахьегама коллективагара.

5. Сидорова Валентина Васильевна — зоотехник, Ленина цIерагIча колхоза къахьегама коллективагара.

6. Баранова Ольга Вениаминовна — санитарка, Кали-

7. Алхазуров Рамзан Хановски участкови больница къахьегама коллективагара. санович — керттера энергетик, Кирова цIерагIча совхоза къахьегама коллективагара.

8. Мусаева Шайман Назаровна — болхло, Кирова цIерагIча совхоза къахьегама коллективагара.

9. Сулумханов Шашхан Селимович — преподаватель, № 17 йолча СПТУ къахьегама коллективагара.

11. Беляева Лидия Васильевна — хьехархо, Калиновски юкъерча школа къахьегама коллективагара.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета председатель Д. Г. ЗАВГАЕВ.

г. Грозный,
28 сентябрь, 1990 г.

МОРАЛЬНИ ТЕМЕХ

Вайна юкъера циклонаш

ХІанз а бокъонца ховш дац: Іаламга хьежжа нах ба, е нахага хьежжа Іалам да. Философе хьаьиъал цига дІакхаьчадац. ХІаьта а вай воайла (Іалама вайн) вІаши тара хиларах-м шеквала вецац.

Зийна дий оаш Іалам «дорх» миштта лу? Хоза, сийрда, сабаре лаьтта ха «жин» юкъе даьлча санна цІаьхха толхаю мичахьара йоагІа ца ховш тІеенача цхьан циклоно. Сийрда ди Іаьржлу, миха шок йолалу, гаьнех терка агаш хул, тата а гІар а вІашагІъув, дуне тІакІалтІа даьлча санна хеталу.

Вайна юкъе а нийслаций цу тайпара хІама? Нийслу. Каст-каста а нийслуш. Іалам-м наггахьа мара а далац корзагІа. Вай сиха доал. Іаламо ше дорхделча цІенонтІара тховнаш дІакхухь, зІанара бІоагІаш, гаьнащ кагъю. ТІаккха вай фу ду? Вай воай синош кагду, дегаш дохаду, дІа-хьа нийсса бІарахьожалац. Йоахараща, аьлдиташца, тийшабалхаща цаІ шоллагІвар ІотоІаве гІерт. Циклон а Іалама тІом а хІама дац цкъаза вай воайла беча гучахьарча а къайлагІарча а «шийлача тІемашка» хьажача.

ДІахо, цхьан новкъосто сога аьннача тайпара, Іалама а цу циклона а хІама хац. Вакъда, наха юкъера «хаоттам» толхабе юкъедоала «жин» говза да. Даха а дахе цхьанне лерга йисте Іохоз из. Цул тІехьагІа шийн дайна новкъостал де долалу, цун кер чу боалла тийшаболх цунга чакхбакихийта. Цхьаьз чакхбакихийта а вІаштІехьдоал, цкъаза низ дІа ца кхоачаш а дус. Бакъда, из чакхбоале а ца боалаш бусе а наха цох хула бала, цох доала зе-м доаккха хул.

Къаьст - къаьстача наьха дар доацаш, бІарччача коллективай сий цу дешаша лохдеш моттигаш нийслу. Цхьан тхов кІала цхьан моттиге къахьегаш бола беза-бовза нах шоайла бІагІархьежабу цу морча гІулакхаша, хийрабоах.

ТІаккха мел паргІатабоал, мел гІадболх нах шоашта тІера из морх дІаяьлча, ди сийрдадаьлча!

— Ай, ер-м хала хІама дацар, — яхаш са айденна лел соца шоай подвалашчу гІолла Назранерча центральни больница керттера лор Тимурзиев Тухан. — Лоам хоарцабе а хала хилац барт болча, — аьлар цо ши-шийца.

Юххера цо аьнна уж дешаш дага а лаьца яь уйлаш я аз лакхехьа йийцараш. Цу дешаех лаьца-м дІахо дувцаргда вай, подвалашчура арадаьлча.

Фуд лоро «ер-м хала хІама дацар» яхаш дувцар, кхыдолча гІулакхел, вешта аьлча, цо цІи яьнкхача «бартал» аттагІа цунна хетар? Дувцаргда вай.

Цецваьлар со: дІа тІахьажача цу больницин корпусел - гигантел хозагІа йолаш гІишло яц ерригача Назране. Иштта сибате я лакхерча этажай интерьераш а (чура ченаш) Бакъда, подвалашка Іочуваьлча — унзарваллала сурт отт хьалхашка. Лакхехьа хьаштагІашкара турбашчу гІолла Іочууха бІехьал нонагІо цу подвалашчу юс. ХІана юс? Больница хьалъеча хана чура диаметр 300 мм хила езачарна меттал 100 мм хула турбаш яьхкандаь. Цудухьа из вай ювца бІехал дІаоза низ бац цар Шлангашца хий деттац иштта а вешта а цох подвалаш цІенъе лаьрхІа оттабаь болхлой ба.

ДІахо, лакхехьа гІолла йолха шийлен дІайхен хий чудола турбаш, а я цахаддаш яьнъухаш. Хи нІанкараш хьаараетталу царех. Дахчан загалаш чу а деттащ дІа-м къувл уж. ХІаьта а цхьаннахьара дІакъовлла-ше а шоллагІчахьара нІеж тох. Дукха ха мичай из больница хьалъяь. ХІана яьннай цу хозача корпусай из керттера моттиг седда даькъаза? Бахьан, хетаргахьа, цаІ мара хила йиш йолаш дац: уж турбаш йохкача хана цІена хиннаяле тамаш йолаш я. ЦаІ из да. ШоллагІ-дале, ишта а йІайхача подвалачу гІолла йолхача цу турбашта уж сома «кетараш» тІа хІана хьоарчаяьй ховш дац. Арахьа гІолла йолхачарна «тІайнйхачарел» а сомагІа я уж кизга боамбех яь кетараш. Цу тІа, увзадеш тІехнараш а хьерчадаьд. Цудухьа чуювлача тІоадало сихьаьй уж мукхъяара процесс. Специалист хила, везац цох хулар ха! Атта дий шелал гарга гІертача укх саготача хана 1300 метр дІоахал долаш яда турбаш хувца? Цу тІа, турбаш-м йоаккха дефицит ма йий, лахача кора а ца йоагІаш. ХІаьта а Тухана йоах: «Из-м хІама дацар, турбаш а кхыдар а хьалохаргда».

Да а даьд Тухана ше цига хьавеначa укх 3—4 бетта цхьаболча «Боахама кулгалхошта» 10 шера а хьадулургдоаца хІама. Аханга кхаччалца хийцай вай ювцаш йола дІайхен шийлен хий доагІа система. ХІаьта дІайохийта турбаш а я лахача ца корайоагІаех. Шелг миссел сома я уж тІера. ХІаьта чура диаметр а я шийн боарамга хьежжа. Каст-та чакхбаргболаш ба из болх. Кердача турбашчу гІолла ухаргда корпусашка дІайхен шийлен хиш. Подвалашчу а екъа хургья.

ХІаьта а, цу тІа чакхйоалаш яц проблема. ЧІоагІа чоалхане гІулакх да канализацецара дар. Иштта сагот де дезаш я отоплене еш йола система а.

Канализаци талхара бахьан вай лакхехьа дийца ма дийцарий. Отопленецара дар укх тайпара да. Вольница хьалъеча хана штукатурка нІала гІолла яхийтай йовхал тела ерригa турбаш. Уж а яьн аха йолаеннай. ДІа-хьа мел хьажача гуш я пенех хьаараювлача тІоадала Іаьржа Іатташ, штукатурка хьахьув, этІ, Іолег. ХІама дацар уж яьн мичахьара ух ховргдолаш бІаргагуча гІолла йолхаре а. Вай аьннача тайпара, штукатурка кІала йоахк уж, «загал» мичахьа тоха беза ховргдоацаш.

ДІахо, вІалла де хІама доацаш бола ихерам а ба больницана тІагІерташ: кІалара кІийле тешаме чІоагІа ца яьлга дий а хац, е подвалашчу латта хиш бехке дий а хац. Іочуйодаш латт больница, пенаш эттІа доладеннад.

Ца хьаттача Іеваланзар со цунга:

— Фуд тховра денз хьа а ца оалаш, хьона дагадоаллар?

— Сона дагабоаллар ба, — аьлар цо, — цхьана болх беш болча наха юкъера барт. йІовхал. цхьоагІо. Из вІаштІехьаьинкхарал халагІа цхьакиха хІама дац дезала юкъе а коллективе а.

Цо из аьлча дагадехар сона ер карара шу долалуча хана цу больнице даьллар, Халача лазараша лийца бада шоай унахой а бицбенна, шин даькъа бекъа а бенна, цахаддаш из вай бийца «шийла тІом» беш бар лораш. Унахошта эггара чІоагІагІа эшаш болча лораша (ткъо совгІа саг) бІарччача бетта болх бинзар, цига цу хана хиннача керттерча лора — Котиев Мовлена дуьхьала (хІанз райисполкома председатела заместитель ва из) забастовка яьй оаха, яхаш. Цу шин оагІорбаьннача лорех малагІчун лерга йисте дагІа ховш дацар из вай дувца «жин». ТІаккха бехке вар ер ва, аьнна хьа а лаьца дІахьокха йиш йий из? Синоптикашта мо хьалхе а из «циклон» мичахьара йолалу ховре-м ше ма дарий.

Районе бахача наха чІоагІа бехнаш доахар лорех (цу хана царна а мича ховра, царех бехкевар малав), тха лаза дегаш а тха унахой а дагабагІац царна, яхаш.

Юххера а фу хилар? Цхьа кулгалхо дІавахар (лакх а венна), шоллагІвар хьатІаверa. Бакъда, човхабаь никх мо из коллектив хьоа а яь, шоай (е ший) дар чакхдаккха беначар леладаьчох хІама хилаизар. Хинна моттиг а яц. Во методаш я цу тайпарча говзалашца никъ лехачар хержараш. Уж шоаш леларе-м хІама дацар, нагахьа санна шоашта цар кхыбараш тІехьа ца боахаре.

Вешта, нийса хургдац «тІехьа ца боахаре» аьлча. Уж-м «Іийне» хьулалуш хул, шоаш вІалла бехке боацаш санна. хьалхатеттараш-м вІалла бекхебоаца кхыбараш хул: иштта я цу мо долча тийцача-белхий механизм.

Со-м валлац, хІанз больницена тІера уж морхаш дІаяьннача хана царех ер бехке ва, из харц ва, ала. Со воал цу морча гІулакхех наха дувла зе дувца.

— Ва-а, мичахьа гІоргвар-хьогІ цу больнице дІачу ца ваха, — яхаш сай са дуъар аз, — яхаш дувц цигарча къаьначa лоро, терапевтически отделене заведующе И. М. Мальсагова. — Айса дорий професси Іомярах а дехкеваьннавар со цу хана.

Иштта бохам хинна болх бир цу деношка дукхача кхыча лораша а. Цхьабараш, вай аьннача тайпара, са увзаш бада шоай унахой а бицбенна, цІагІа ма багІарий.

— ХІанз миштаб коллективера моральни хаоттам, — хет аз кердача керттерча лорага.

— Іалаьлой аллала хала хилар, — аьлар цо, — из талгІи южае. Со малав ха ца ловш дукха хьийзар цхьабараш. — ХІаьта а сабарца, сатемца, тхоайла дІа-хьа ладувгІаш тхо хиларца вІашагІкхета болабелар тха барт. Цох миссел аз доккхал деш цхьаккха хІама а дац, — яхаш бІарг сийрда а баьнна дувцар кулгалхочо. — Кхымел йола халонаш эшае-м тхона хала хургдац. — аьлар цо.

Иштта я-нх тайп-тайпарча къахьегама коллективашка ювлача цу тайпарча «цІерий» мораль. Коллективе «хий» Іаьржде-м халалац. Укх тІеххьарча хана вайна из къаьгга гуча а даьннад.

«Демократи бехке я», — оал цу тайпара гІулакхаш ца дезача наха. «Демократес тхона бокъо еннай, тхоашта лоІам бар де» — оал шоаш харц бале а бакъбале а из «хий» Іаьрждеча наха. Бакъбац е уж а е вожаш а. Бехке ба бокъоаца из демократи ца йовзараш. Демократе маІан кІоаргга довзача наха цу тайпара харцонаш лелаергъяц (дехьара а сехьара а).

Вай укх статья тІа дувцар больнице хинна из цхьа масал мара дац. Цу тайпара моттигаш дукха нийсъеннай районе. Кхычахьа а я уж шортта. ХІаьта а уж йолаш яраш а ца хилар дезар наьсархошта, къаьстта тахан, къаман барт-цхьоагІо мокхаз мо чІоагІъяла езача хана. Доккха, бехтокхаме декхар ма дий сталинизмо йоханъ, кагъяь шийн политически бокъо, автономи юхаметтаоттае гІерташ вай къамо кхоачашде доладаьр. «Кабинеташ-бІенаш, кІаьда гІандаш» къувса ха яц хІанз вайга кхаьчар.

Иштта я аз лакхехьа мел дийцача деша шоллагІа йола мораль.

М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

Н а х т е ш

Укх деношка «Промавтоматика» НПО коллективаца вІашагІкхетар хилар Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева.

Официальни вІашагІкхетар дІадоладалале цхьа-ши сахьат хьалха хьакхаьчар Д. Г. Завгаев. Фойе, столове, коридорашка дукха къамаьлаш дир цо болхлошца, дикагІа дийзар цунна цар балха хьалаш, вахара хьашташ, царна хетараш.

ВІашагІкхетар дІадоладеш Д. Г. Завгаева керттера теркам тІабахийтар республике дахача къамашта юкъерча гІулакхашта, белгалдаьккхар республика Лакхехьарча Советан правительстванеи эггара йоккхагІа проблема республике латта стабильни общественно - политически хьал дІачІоагІдар я аьнна хеталга. Байцига дац нах къаманга хьежжа бекъалга. Из вайцига чакх а доалийтаргдац. Цхьабакъда, деррига дика да аьнна, сов сатийна Іоховша а йиш яц вайга. Дукха ба хІанз а из хьал толхаде, къамаш шоайла лотаде гІертараш. Цхьаккха хІама а дегаза хетац царна. Цар дукха дувц харцдараш, йоахараш, аьлдиташ. Масала, кхо-дий ди хьалха НГІАССР Лакхехьарча Совете кхаьчар телеграмма. Цу тІа йоахар Караганде нохчий цІенош доагаду, уж цигара лелхабу. Тхо хьажар цу дешага. Уж мабарра сапаш хиннабар. Вай республикера чекисташ бахар Караганде, телеграмма яйтар хьалехар. Къамашта юкъе эгІазло тувсаш, царна юкъе дов даккха гІертараш доагІача таІазара кІалхарбевргбац. Из хайча бакъахьа да царна.

Иштта республика Лакхехьара Совет а правительство а хьожаш я вай мехкахой бахача тайп-тайпарча регионашкарча хьалашка а. ХІанзарчоа во дац цу моттигашкара хьал.

Республике айлуш латтача общественно - политически боламах дувцаш Д. Г. Завгаева белгалдир, перестройкага низбола цІаттилга гойташ йола фактор из яле а, санкционированни йоаца митингаш ярца, бехктокхам боаца къамаьлаш дарца дукххача наха республикера хьал телхаделга. Халкъ духьала да цу наха а, цар леладечоа а. Халкъо дика кхетаду, респбулике хьаІайна дукха проблемаш машар, сатем хилча мара къоасталургйоацилга. ХІанз вайга йиш яц войла къувса, вайна массанена а хьалхашкалаттар цхьа декхар да.

Цул тІехьагІа шин сахьата совгІа Д. Г. Завгаева жоп тийлар Іалаьмате дукхача хаттарашта. ГІалгІай автономи меттаоттаяра проблемах лаьца цо аьлар, из дош дукха ца говш къоастадергда аьнна, цхьабакъда, укхаза вІалла а йиш яц уйла ца еш «гІа бакхха», бехктокхам боаца къамаьлаш дІадаха деза юкъера.

Республике бахача казакашца а кхыча къамий викалашца а ший хиннача вІашагІкхетарех дувцаш Д. Г. Завгаева белгалдир дІахьа довда, къаста гІерта йиш йоацилга. Вай дерригаш а цхьана дах. ХІара къаман овлаш да укх лаьтта. Тахан вай уж хоададе айттача вай хІалакдергда хІанзалцца вай цхьана хьа мел даьр.

Дукха хаттараш дар республике унахцІено лораярах а. Д. Г. Завгаева дийцар «УнахцІено» яха программа чакхъяникхара беча балхах. Укх шера республике хьайийлай итт амбулатори, массехк фельдшерско - акушерски пункт. Укх пятилетка шин шера унахцено лораяра материальни база чІоагІъярген из дегІайоалаярген дІадохийтаргда 60 млн. сом, (хІаьта дІаяхача ерригача пятилетке 12 млн. сом мара дацар цу сфере хьожадаьр). Университете хьайийлай медицински факультет. Кхы а дукха да унахцІено лорая деш а де лерхІаш а.

Нах бахара фусамаш хьалъярах дувцаш НГІАССР Лакхехьарча Совета председатела белгалдир укхаза а цхьаьца хувцамаш хинналга. Укх шера нйс бетта 270 эзар кв. метр фусамаш хьалъе лерхІ республике. Цу гІулакхо чІоагІа гІо дергда фусамий проблема къоастае.

Кхы а дукха хаттараш тийлар гулбеннараша. Наьха теркам тІаувзар вахара социальни, политически, экономически ерригача оагІонаша. Республика суверенитет, экологи, кхачан продуктащца нах Іалашбар, — дукха дар наха дагадоаллаш. Массадолча хаттарашта диза, къаьгга жоп делар НГІАССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева. Цунна тешал дора гулбеннараша каст-каста тІоараш а тохаш, из тІаэцаш хиларо.

ВІашагІкхетар чакхдоалаш Д. Г. Завгаева баркал аьлар гулбеннарашта вІашагІкхетаре цар хьинаре дакъа лацарах, республикера хьал царна дагадалларахи гІулакх тоаде уж гІертарахи. Тешал дир «Промавтоматика» НПО коллектива хьашташ а республика берригача бахача наьха хьашташ а мадоагтІа кхоачашдара ший низи хьинари кходерг ца хилара. Зале дІаьхха техача тІоараша гойтар нах цунах тешалга.

Къахьегамхоша Д. Г. Завгаева а аьлар баркал шоай хьалага хьажа а хьашташ довза а цунна ха кораярах.

НГІАССР Лакхехьарча Совета председателца «Промавтоматика» объединене хилар НГІАССР Министрий Совета председатела хьалхара заместитель В. М. Данилец.

Дукха ха я Наьсарерча «40 лет Октября» яхача совхозе жа леладу. ВІарчча отрасль хиннай цох укх тІеххьарча шерашка.

ХІанз шелал гаргагІорта йолаеннача хана желаш Іанга кийчъе, хІаьта царна баь а бещ а латта доакъара кхоачам миштаб хьожаш Іанга кийчо еш ба совхоза жалелаlдераш.

М. КАРАЕВ.

Автора сурта тІа жалеладерий бригада бригадир Дахкильгов Султан (аьрдехьа) хьожаш ва желашкара гІулакхаш миштa лел а чабанашта фу эш а.

АХАРХОЙ КОНФЕРЕНЦИ

ТІехъ - тІехьа дукхагІа хьахулаш латт шоай лоІамера ахархой боахамащ. Юххьанца дІадолалуш царна тайп - тайпара новкъостал эш. Уж боахамаш хьахул е лаьтта лаладергдолаш е хьайбаш кхоабаш хургдолаш. Иштта дола боахамаш хьа а хиннад, хьахулаш а да Сунженски районе. Цу боахамашта шоай лоІамера общество эш, ахархочоа практически новкъостал дергдолаш: агрономаша, зоотехникаша, ветеринараша, экономисташа цар хьашдолча хаттарашта консультацеш ергйолаш, юристаша правови лорабалара хьехамаш дергдолаш. Царна иштта эш тайп-тайпара техника, дІадувш дола фу, удобренеш эцара деш дола новкъостал а. ХІаьта шоай хьахинна продукци йоккхара е кхычунца хувцара гІо эшаш ба ахархой.

Цу тайпара йола ахархой союзаш хьахулаш латт вай мехка массе а регионашка. Иштта йола ахархой боахамийн кооперативайн ассоцианаци хьахиннай Сунженски районе а.

Из ассоциаци хьайир дукха ха йоаццаш района культура ЦІагІа хиннача учредительни конференце. Цунна юкъе да ахархой (фермерски) боахамаши кооперативаши. Цу конференце дакъа лаьцар ахархой боахамийн кооперативайн членаша, арендатораша, бешамий — огородий товариществай членаша, ший лаьтта ший лоІаме къахьега безам мел болча.

Самолетаца конференце вера Россе ахархой боахамийн кооперативайн ассоциаце вице - президент, экономически Іилмай доктор, профессор В. Р. Башмачников.

Владимир Федоровича гулбеннарашта дийцар иштта ехкаш йолча ассоциацей балхах, рыночни экономиках, ладийгІар конференце баьхкараша дийцарашка, цар даьча дуккхача а тайп тайпарча а хаттарашта жоп делар.

Цул тІехьагІа хьежар Сунженски ахархой ассоциаце уставага, из чІоагІ а дир.

Учредительни конференце хьержар ассоциаце председатель. Из ва «Сунжа» яхача агропромышленни объединене планови отдела начальник Сеидов Нуратдин Мусаевич.

Э. АТАГИНСКИЙ.

ТІАККХА СИДИКА АЬЛАР

...1994 шера Советски Союзе экономика айяла йолалургья... 1998 шера чакхъяргья перестройка процесс... 2000 шера дунен тІара терз дІадаргда... Уж я ер бІаьшере чакхъялалехьа хургья, яхаш Мохаммед Сидик Афгана ювцача событех массехи. Цо уж хургда шийна хетарах яхац, ше оттаяьча математически формулага хьежжа йоах. Дукхане йоах Сидик хьалхареи хІанзарчоа ше морг кхы воацеи «шейх» ва.

ХІаьта мел банъ да цо дувцар? Іилманхочо 1989—1990 шерашка Малхбоален Европе хургйола событеш хьалххе а хьанхайкаьяр: М. Горбачев президенталла харжара ха, Афганистанера советски эскар арадоаккхаргдолга а Наджибуллай Іаьдал дусаргдолга а. Иштта глобальни событеш меттала, къаьсттача наьха кхелаш а йовз цунна.

Малав из Сидик? Цун 33 шу даьннад. Бера хана денз математика дукха езаш хьавоагІа. Школьник вар из ший эггара хьалхара Іилман тохкам цо беча хана а кхы дІа-хьа а доацаш, нийсса ООН-е цо из бохьийтача хана а. Техасски университете математикий къаман ассоциаце (цигача Іобахьийтар из тохкам) лакха лоархІам болаш лаьрхІар из. Вешта. Сидика математически способностащ цецвоаккхаш я. США цхьан редакце дІа а вийха ЭВМ-ца къовсавалийтар из. Математически 400 хаттара 6 минотан 17 секундан машинал чехкагІа делар цо жоп. 19 шу даьлча, Кабульски лицее дийша а ваьнна, вузашка математика хьеха волавелар Сидик. 1983 шера из деша эттар Липецки педагогически институте физико - математически факультете. Дипломаца цхьана педагогически Іилмай магистра Іилман степень еннай цунна Паччахьалкхен комиссе. Цул тІехьагІа Ленинграде аспирантура йоаккх цо.

Фу белгало я афгански математика дунен тІарча кхыча математикех хьакъоаставеш яр? Хетаргахьа, из да цун хьашт цхьан математикаца хинна ца Іелга. Из ший Іилма философеца, психологеца, политикаца истореца дувза гІерт.

— Мегаргда, со цІа деш воалл, ала. Цу цІагІа уйнаш вай лаьтта да, пенаш — кхыдела Іилмаш, хІаьта математика — цун тхов. Іаламе ши-ша цхьаккха а хІама хилац, деррига а ший бахьан долаш да. ХІаьта закономерность цифрашца гойта йиш йолаш я. — йоах Сидика. — Цхьабакъда. профессионалаша атта кхетадац аз яхар.

Из бакъда. Цун Іилман балха тема философски аспекте «Таьрахьий теории хургдар хара цунах пайда эцари» Ленинградски педагогически института планашта юкъейоагІаш яц. Цудухьа шийна Іилман кулгалхо лаха магац Сидика Ленинграде меттел. Москве а, кхыча городашка а. Духхьал цхьа догдоахилга я хІанз СССР Іилмай Академе цу тайпара саг коравар. Хьакъал долча Іилманхочоа гІо дар дийхад царгара Афганистана посольствас. ХІаьта, вай мехкара дІаваха безам бац Сидика: сов кІоарга «чувахав» из вай историе. Цул совгІа, вайна новкъа вац хургдар ховш вола саг.

Е. ДРУЖИНИНА.

ЖОЖАГІАТЕН ГІАЙРЕНАШ

Сосарка Мальсагов

(23-гІчен, 28-гІчен августа, 15-гІча сентябре кепатехачун дІахододар).

Больницашкара хьал

«Медицински гІо» Соловкешка, боккъалдар аьлча, цхьаккхе гІо ца хилар да. Молхаш ца тоъар бахьан долаш, лагерни администраци «къора» хилар бахьан долаш. Московски ГПУ-е къайлагІа тела амараш бахьан долаш а, чубоахкараштa хулаш дола «дарба» — дукхагІча даккъе валар да.

Санитарни хьашташ лагере, дийцача а тешаргвоацаш да. Баракаши, кухнии, хьаштагІащ Іалаьмате бІеха хиларал совгІа, больницеш шоаша — эпидемеш дІа — хьа йоаржаю моттигаш а хинна дІаэттай. ТІоадал, ушалаш. телха хий, миллионаш мезий — иза а кхыдар а бахьан долаш, лазараш ди массаза доал дукхагІа деб.

Чубоахкарашка чухьава барзкъаш дац, сапа дац, тІехьара барзкъа а кога гІирс а таъац. Массазарча моцало, халача балхо низах дохадаьча цар дегІамашт духьала отта магац лазара.

«Больница» Соловецки монастыра Кремле чу я. Больница ала хала да цох, цхьаккха тайпара молхаш цу чу йоацандаь, метта поартал бІеха йоландаь. Цул совгІа, цамогаш болчарна тела паек кхычарна телачул а эсалагІа я, фусамашка даим шийла хул.

Ше а чубехкачарех вола лор дукихаза гІийртав йоацача молхаша, бІехача метта поартало, эсалча дааро нах боабелгах УСЛОНа хьакимаш дІакхетабе. Бакъда, администраце «кхетам» хьабер за тугаш бац цо дувцачунгахьа. Леш болчар гІайгІа яц царга, Царгара гІайгІа кхыъкхе я: Соловкешка хьаух нерда эзараш тутмакхаш — царна моттиг мунъаякхха еза. Ногтева ше аьнна дешиш да: «Цамогаш хилар — чубсахкарий гІулакх дац».

Цхьаькъа соловецки «медицински гІон» масал — Попов-гІайре тІара больница. Цунна кулгал дер кхалсаг я Львова Мария Николаевна. Опыт йоаккха я цун. Ше Іоахьийталехьа, ЦІеча ЖІаргe гІулакх деш хиннай из, империалистически а гражданcки а тІемий фронташка гІолла чакхъяьннай. ТІехьагІа ший «сексотка» (секретни агент) яьй цунах ГПУ-с. Бакъда, ГПУ къайлагІара гІулакхаш кхалсага дего тІаэцаш хиннадац. Уж гІулакхаш нийча дувцар бахьан долащ Соловкешка чукхессай, 5 шу суд а яь.

Из цун дегага хьежача, во ца хила мега кхалсаг, ГПУ баьча белхой лагерерча вахарои чІоагІа толхаяьяр. Ший къамаьла а гІулакхашта а доал деча яцар из. Соловкешка цхьаь цхьаннена а магацар, нах а дагарбеш. Даьла а хьехавеш, цо бувцар санна бІехьа мотт бувца. Цкъаза чубоахкараш лаьрхІа ух больнице Львовас еча яппарашка ладувгІен цунгара шоашта цхьадола дешаш хьаоІмадех.

ХІаьта, малар хьоахадойя. Соловкешка цхьаккха маІсаг а вац Мария Николаевнал чІоагІагІа саг талха йиш я, аьлча, теша хала да.

Цунга шийга хьажжа дар цамогаш барашта цо ду гІоновкъостал а. Сага вахарах цхьаккхе а дош хетацар.цунна. Соловкешкара больницаш шоаш а я, цига кхаьча нах дукха говргбоацаш. Бакъда, Львовас ший вахара хьисапаца, ше леладеча гІулакхашца кхы а гаргаувз цига бадачар Іоажал.

ХІаьта, цамогаш бараш раьза боацаш моттиг хилча, Мария Николаевнас жоп лу: «ВогІа меллад—дикагІа да. Шо халхадувргдола ха тІакхаьчаяц хІацза а? ДІахо бІеха мотт болалу.

Бакъда, цу кхалсага кхера тоха кулг айде магац сона. Вахаро толхаьяй из. Укхаза хаттар отт: Ногтеви кхыбола лагерни хьакимаш бІаргаши лергаши долаш бецарий, аьле? Попов — гІайрен тІара медицински гІулакх кхетам лерттІа болчарга кхачийта мегацарий, аьле? Цу хаттара из лакхехьа деннадар жоп ГПУ керте даттараш. соловецки чекисташ лаьрхІа гІерт лагерашкара нах боабе. Цунна тешал деш да Кемьски лор хьажийта ваха ший чотагІа мара йиш ца хилар а чувоаллачун. ХІаьта, городера укхаза хьауха лор чубоахкараштa бІаргагац. чекисташта мара.

Политически бараши контрреволюционераши больница, у мо гоама йолаш ба. Нагахьа санна, кулг — нІаларча хьалах дарба ца хуле, шоай баракашка кхалхар лов царна больнице болхачул. Шоай вахарах а наьха вахарах а дош ца хета духхьал цхьа шпана мара кхы саг ший лоІамагІа больнице ваха тугаш вац. ДукхагІа бола чубоахкараш цинга яхача лазарах ла. хІара дийнахьа иттош леш.

Геттара во да Соловкешкара хий а. церга толхаю цо. ТІехьагІа, царгий лазар кхы а кІоаргду шелалои баракашка хьекхача михоц. Лагерашка чІоагІа эш церги лораш. Из тайпара лор цаІ мара вац Кеме. Из ва — вай лакхе вийца Малеванов, моцал токхараштa американцаша гІо деча дакъа лацар бахьан долаш чекисташа чувеллар. Цхьабакъда цунга е инструменташ а е молхаш а яц.

Попов — гІайрен тІа ший тайпара оттадаьд царгашта дарба дара гІулакх. Цига ва Брусиловский яха тайпан цІи лелаю цхьа саг. Революци ялалехьа фельдшер хиннав из. ТІехьагІа Елисаветградски ГПУ болх баьб. Герзаща кийчъяь бандитизм лелаяьй аьина бехк а баь, УК № 76 йолча статьягІа вайтав из Соловкешка. ГПУ болх баь хиннавале а, Брусиловский ший тайпара Іи — мерза, безаме саг ва. Царгаш лазарашта ший йиш хур де аьнна тохавеннача цо, аьшка пхьараша лелабу моарзагІ бенаб цхьаьннахьара. Цхьаькхе молхаш а инструменташ а йоацача хьале унахошта гІо дара цаІ мара дисац — царгаш дІаяхар. Чубсахкараш раьза а хул цу гІулакха даим. Церг дІаяккхарах ахча эца тигац. Брусиловске. ХІаьта. болх-м цахаддаш бу. Къаьстта духа шпана ух царгаш дІаяха.

Сифилис а дарба ду дог кІаьда долча цу лоро. Цу бІехача лазарца а ший тайпара къовсам лоаттабу цо. Спиртахи цхьа баьцехи ше кийчъяь молхаш ширилгаца чуетт унахочоа. Цу молхех дарба хулий ховш дац, бакъда, кхыдар-м гуча да: сифилис лагерашка даржаш латт. Денгара денга дукхагІа ла цунах нах а.

Мишта кхол «пайдане» гражданаш

Коммунистически парте кулгалхоша кхайкаду: лаьрххІача лостамагІа йола къулбаседенера лагераш телхз нах бакъахьарча новкъа бахара яхкай, яхаш. Деррига дуне тешаде гІерт уж, лагерашка деш дола таІазараш пайдане а да, наха тоабала гІо деш а да, яхаш.

Боккъалдар аьлча-м, таІазараш а «медицински» гІо а цхьан гІулакха тІадерзадаь да — ма хулла дукхагІа нах вокх дунен тІа дІабахийтара.

ХІаьта таІазар малагІча гІулакхех доагІа аьлча, уж гІулакхаш дукха да: болх бе ца тигар, хьакимашка ла ца дувгІар, персоналага баге еттар, моцагІа леладаь харц хІама гучадаьккхар, веда гІортар, чекисташа бІагІара хьажар, кхы дукха а дар. Цу гІулакхех доагІа таІазараш а тайп-тайпара да. «секирка», «чуркашта кІалаоттавар», ха тІатохар, «кхерий галеш», тоnаш тохар

Царел совгІа, батах хІама еттар а гаргарча наха яйта посылкаш дІаяхар а шод еттар а шерра даьржа да Соловкешка.

«Секирка» яхар — «Секирова гора» оалача лоам тІаар набахте я. ГІалатваьннар 5 — 6 бетта воалларгволаш чукхос цу чу. Режим укх тайпара я цига: дийнахьа ах — фунт маькх, кружка хий, дІакъайла наІараш — кораш. Чувеллар дІахоадаваь ва гонахьарча дуненах. Пийшк а яц хьагІар чу. Шийна теха ха яьккха ваьннача тутиакхах боккъонца дола дакъа хул. Наггахьа мара дийнавалаш саг аравалац «Секирка» чура.

«Чуркашта кІалаоттавар» а «даьржа хІама да соловецки чекисташта юкъе. Бехк бола саг верзан а ваьккхе, комменлантски тІехьашка уллача кхерий тІа дІаоттаву. Меттахьа вала а цхьаккха маьже хьоае а йиш йолаш вац дІаоттаваьр. Чуркаш тІалатт цун дегІа тІа «сома Іаьржа кховр а деш. Иштта массехк сахьата латта везаш ва мисканг. Цу Іазапера хьаваькккхача сага деррига дегІ Іаьржъенна чов хул. ЭсалагІа вар ла. хІаьта кІезиг-дукха толашагІ вар ваха вус. Цхьабакъда, кхы дуккха кІираш доах цо Іоха а хьалгІатта а йиш йоацаш.

Ха тІатохар укх хьанзарча хана наггахьа мара юкъедоалалац. хІана аьлча, кхыча тайпарча Іазапаша саг чехкагІа дІаваьккхандаь. ХІаьта, дукхагІча чубоахкараштa теха ха тІатоха ца езаш йІаьха я. Соловкешкара Печерске вахийташ, цигара Нарыне, Нарынера — Зырянске. ииттa кхеставу чувеллар. вІалла а нхоачалуш боаца го тувсийташ.

«Кхерий галеш». МоцагІа хІара монахо ше вахача хьагІара юххе боккъача кхора чу цхьа зІаммига кІоагал боккхаш хиннаб. цу чу кхача лелабар духьа.

Кхача зІамигача къоргах лакхера Іочукхувсаш: хиннаб «кхерий галешка» Кхерий гале тІа дІатІа а виге. хоатт чекисташа Іазапе воалаваьчунга: «Корта хьалха чувала безам ба хьа е когаш хьалха?».

Къоргах корта хьалха чуволавелча, когехи букъахи гІежамаш етт Іазапе воалаваьчоа, хІаьта, когаш хьалха чуволавелча — батахи кертахи хІамаш етт къоргах кьайлаваллалца. ХІаьта, кІоаг ше лоацига а готтига а ба. Уралатталла а бац, наргІатта Іохайна вагІалла а бац. Іункара а этта, латта гезаш хул цу чу велла саг. Иштта, 3-денгара кІирага кхаччалца доакх цо Дукхане низ дІакхачац юкъерча бІаьшеренашкара дена из Іазап ла.

Массови топаш тохар Соловкешка хулаш дац, бакъда къаьст-къаьста йола моттигаш каст-каста хул. Кхы цхьаькха а да: нагахьа санна. капиталистически мехкашка коммунисташа духьала террор еш, моттиг хилча. вайчар «жоп» лу цу гІулакха — Соловкешка чубоахкарий цхьа тоаба дІайоаккх укх дунен тІара. Иштта хилар. 1924-гІча шера. 1-гІча декабре, эстонски правительствос коммунистий болам ІотоІабаьчул тІехьагІа. Цу хана Соловкешка бІаь сага топаш тохар. ВІаьннега кхоачаш бар Болгаре коммунисташа хьоабаь гІурт бохабаьчул тІехьагІа топаш тохараш а.

Чекисташа къайлахьоц массови топаш тохар шоашта ца эшар бахьан... Топаш етта ца эшаш шоаш а леш

IУМЕ ХЬАСТ

Цхьан хана, цхьан замалахьа СурхотIа вахаш хиннав Саьмга Iума яхаш саг. Исторе гущ да из ший заман визза къонах хилар: туркий Iазапах Болгарий мохк кIалхарабоаккхаш хинна турпал Шинхи къонахчал, эздел, майрал ший дегI дизза йолаш, ший къамах дог лазаш, каьхат-мотт дика ховш, лоацца аьлча, ший заман визза саг хиннав из. Иштта сий долаш а, наха а цу ханарча Iаьдало а ше лоархIаш хиннавале а, цунна кIезига хеташ хиннадац тиша барцкъа тIа а дийха белаца лаьтта оахаш никъ тоабе, тIий туллача новкъостал де, хий тоаде, хьаст тоабе. ДIаяхай маца, мишта яхай ца ховш Саьмге Iуме зама, хIаьта а керза яйнаяц цо дика хIамаш деш йийтта йорт. СурхотIе нийсса ах дIа-хьа а йийкъа Iодода доккха ор. Цу орчура хьасташ бахьан хейшаб цига эггара хьалха баха хайша вай дай. Хьасташкара хий шийла а, чам болаш а хиннадале а, хала хиннад цу орчура кIудалаш ги а ехкаш из хьалтIадаха. Дувцаш хеза ва со дIабахача дьаша: догIа дийлха, йоачан йолча хана, когаш берзан, кIудалаш ги а ехкаш, биъ когара кхалнаха цу орчура хий кхухьаш хиннад яхаш.

Эггара хьалха цхьан дикача хьаста IотIабодаш никъ а баьккха, из хьаст кийрк а делла, турбаха хий хьаухаргдолаш тоабаьб Саьмге Iумас. Цу хана денз Iуме хьаст аьнна цIи дIаяхай цу моттига. Хьамсара йоакх из цIи тахан а СурхотIарча наха хIана аьлча, бIаь шу даьнна Iийна хургдац цигара, из тоабаьчоа ловцаш а доахаш наха хий кхухьа. Дукха дика хIамаш даь саг хиннав Саьмге Iуми, хIаьта алхха цо мел даьча дикашта юкъера цу цхьан дикача гIулакхо дуне тIа йовргйоацаш цун цIи маьлха яьккхай. БIаьшераш дIаухаргда, цо цхьан замалахьа тоабаь хьаст, наьха фу укх дунен - тIа мел даха цун цIерагIа хургба цхьан хана, цхьан замалахьа ваьха из дика саг хеста а веш, цунна ловцаш а доахаш. Тахан, вайна дицлуш латт хьасташ: вайна водопровод я, вайна атта кран хьакхостайнча хий хьадоагIа. Хьасташ дицлуш латт, дицлуш латт уж тоадеш, царна бIаргаIунал деш хинна вай дай Iаьдал. Ер каьхат льздеча дийнахьа лаьрххIа вахар со Iуме хьаст болча. ЙоархIяьнна дIадикъад хьаста тIадолха наькъа такилгаш, вешта хьаст ше тахан а турба йизза шийла, шакIа мо цIена хий хьаухаш латт, хьаст ше цемента кийрка кIал тешаме къайла боал. Вай замалахьа из шозалагIа ша а баь, цун гоннахье боча лоархIаеш хиннав хIанз СурхотIа бахача Тоачанаькъан Iисий яхаш цхьа воккха саг. Хад данза бIаргаIунал деш, доал деш, хоза лелаеш хиннай цо из моттиг. Даьла кхел хинна из дIаваьннав масайтта шу хьалха. Боккхий нах дуккха ба СурхотIа тахан а, вешта цу дIабахачар леладаьр теркалдеш а, цар когаметта дIаотташ а саг вац. Хеталу: хадайоал хьогIа дикача гIулакхий зIи аьнна. Из хетаделча дего йоах: «Хада йиш яц, вай укх дунен тIа даха дезе, вайна тIехьа тIабоагIараш баха безе». Вай хIана хьеву тхан Саьмга Iума. Тоачанаькъан Iиса? Уж цаIаш хинна Iийнабац вай даьшта юкъе дика хIамаш даь нах. Вай дай Iадат хиннад, шоай бейнача наха тIера никъ тоабеш, тIий туллаш, хьаст тоабеш, мискача наха бежан устагIа луш иштта кхыдараш а. Уж дика хIамаш деш хиннача наьха цIераш маьхка топонимаш а хинна дIаэттай. Тха тайпан саго Довта Шахмирзас 1930 ча шерашка, башха наьха торо йоацача хана, барайтта Iатта мах а бенна баккхийтаб цхьа гув хоадабеш СурхотIара Iаьлий-Юрта водача оагIорахьара никъ ший даьнен — наннен тIера. Цу моттигах Шахмурзас никъ — баккхийта моттиг оал. Дукха хиннад вай дай гонахьара Iалам, вешта аьлна е Маьлха дуне лорадеш дола Iадаташ. Царех лоархIаме да: цхьаккха а хьунагIара сом латаш йола га ца хоадаяр вIалла а укх дунен тIа цхьаккха охотинспекци йоацача хана. Акха хьайбаш лорадеш хилар, лаьттаха хьамелхулаш долча ялатий хьурмат деш хилар, адамашта дарба мел доалаш йола баьцаш йовзаш а, ужаш юъаш, царех пайда эца ховш хилар иштта кхыдараш а. ТIеххьарча хана, вай даьша хьамсара боча леладаь, лорадаь уж Iаьдалаш телхадеш латт из цакхетадеча уйла йоацача цхьаболча наха. Цхьаккха йолча дIаяхача хана вай даьша ца деш, цар шоай дегашца къоабал ца деш дита хIама тахан хьадеш хилча из дега лоалуш дац. Дега ерзаргйоаца чов хинна, халахетар хилар сона ГIаьзе-Коарча хьунагIа эстеш даха сай бераш а нийца со цига вахача хана. Чусетта лета йолаш йола эсте гаьнащ, диг деттащ теда а тедаш, царех эстеш а доахаш дIанхабар «Вай заман нах», хIаланьяьр эстеш дагIа хьу. Маца, мича, хьангара Iомаьй из къизал? Дукха моттигаш яр СурхотIарча хьунагIа тоачош долаш тIеххьарча шерашка кхачалца.

Шоана хала хете а, хIанза ужаш цига корорггьяц: тийдай уж къизача адама бе доалача дагаро. ТIеххьарча хана дукха даьржад хьуна кхораш, хьачаш, Iажаш Iаьдала ахчах дIачутелара гIулакх. Изам во дацар, нагахьа наха цунца дувзаденна цхьаькха зулам цадоре. Эсте яраш санна тед дагарца хьачий, кхорий хьамиский гаьнаш. Хьурмат доацаш хIалакбу хьуна сом. Нагахьа санна иштта гIулакх дIахо доде, доккха зулам даргдда цох. Шоай тIехьенна накъабалба уж сомаш, яхаш,- леладаьд вай даьш леладаь дика Iадат.

ТIаккха вай тахан хIана дицдаьд из деррига а? Вай хIана яц цун уйла? Фу дутаргда вай воай тIехьенна? Вайга кхаччалца даьша боча лорадеш хьадена вай къаман хоза гIулакхаш, вIалла цахилча санна хIана дутвай. ДIаяхача хана, Iай дей аьнхе а ихаб, чарахьал а леладаьд цар, хIанз йола паргIато а хиннаяц царга дуачоа а, дувхачоа а, хIаьта а цар къизал лелаяьяц хьуна оакхарошца, лоацца аьлча шоай боарам болаш, массадолча хIаман, хьурмат деш леладаьд шоай гIулакхаш. Ши-кхо шу хьалха тхоай хьунагIа топ бе а елла, сайна болча сакъердама хьунаш техкаш лелаш, шиннахьа — кхаьннахьа тIаккхаьчар со цу хьалхарча дийнахьа наха къиза лийгаш доадаьча моттс. Тоъала нах хиннабар ужаш шоашца аьнхе кхувла жIалеш а долаш. Кхаьннахьа ядар лийгий чураш, царца дIай-хьай кхийса керчура хьаяьха зIамига бIийгаш а йолаш. Уж лийгаш дахкадезденнача ханна сел къиза цар доадергдацар вIалла а цар кертачу хьаькъал хиннадаларе, цхьаккха хIамах къахеташ уж хиннабаларе, вай дIабахача дей Iаьдал, цар наькъаш ховш уж хиннабаларе. ХIаман хьурмат доацаш волча сага де гешт дац са йоах дала, хьурмат де деза массадолча хIаман. Керда хIама доадар, цун кхом цабар вай даьша молаьрхIад. Тахан, укх заман наха хьунагIара сомий гаьнаш тедар а, мискача акха хIамашца къиза хилар а мичара доагIа хьоагI, аьнна, уйла йича хеталу вай цхьа дашкара хьабоагIа дега маза хьадача санна. Тха хана берашта юкъе дар цхьацца ловзаргаш. ЗIамига болча хана денз гоамъеш, дикача оамалах уж дIакхебеш. Цу хана бераш оалар:

— Пхьид йийначун — чIагарг дийначун — нана лергья, зунгатий боарз хоарцабаьр — догIо Iохьоргва иштта кхыдараш а, цу къамаьлашта юкъе дар циск дийначоа фу хургда, хьазилга бIи бохабаьчоа хургдар, чоапилг йийначоа хургдар. ХIанзарча берий цу тайпара къамаьлаш хилац. Щенденна дицденна дIадаьннад вай дей хана хинна берий сакъердаме спортивни ловзаргаш. Из дувцаш къаьстта хилча бакъахьа хетт сона вай къамаьл. Телха хIама дувца а, из бIаргаго а дукха хьаькъал дезац. Дукха хьаькъал а, денал а дез телха хIама тоаде, из дIахо юхаметтаоттаде, из дIахо дIадахьа. Во хIамаш, во гIулакхаш шоашта дагахьа деза а ца дезаш уж кодадеш, дувцаш дукха хул нах, хIаьта шоашта уж новкъа дале а, цар пIелгах пIелг тохац уж ца халийта, уж юкъера дIадахара къовсам лоаттабеш. Цхьабараш щейхац санна къамаьл а деш, гIулакхаш кхыча тайпара долаш хул Бакъдац, вай дувцарахи вайна бакъахьа хетарахи, ше-шегIа дика гIулакхаш хьахургда аьлча. Вай хьехам а пайдан бац вай массане гIулакхаш цу хьехама маIанца нийслуш ца хилча. Цхьа масал доаладу аз. Йоаккхача базара юкъера катеха цхьан мискача кхалсага бера дукха мах бола костюм хьа а яьккха ведда воагIар цхьа низ болча дегIара саг. Массане цIогIа хьекх: «ДIа ма вахийта из, йоккхача сага костюм йодаяь вода из», — яхаш. Ведда из хьавоагIаш, цунна никъ мукъа бут цар, цIогIа хьекхачар а, цахьекхачар а. Цецваьлча санна, шек дIавоацаш латт милиционер. Коридорах эккхаш санна, базарах чакхъийккхар къу. Сайна из гаьно вале а, цуйна тIехьаваьлар со. Тоьал вада вийзар са, къу масса вар. ХIаьта а, се гарга гIертача ханна: «Iонхосса, да хьакхийца валларгI» — аьнна аз хьекхача цIогIах хьалхаводар кхера а венна, шийгара хIамаш Iоккхайсар. Костюм мискача йоккхача сагага юханхаьчар. Цо чIоагIа ловцаш доахар, ловцаш доахаш, баркал яхаш кхы а бар нах. ТIаккха цхьабараша, сона хьехамбеш санна, дувцар: «Лоралелахь, из къу новкъостий болаш ва хьона, цар тийша болх бой а хац, милиционер латташе хьа фу гIулакх да цунна тIехьа ада». Хабар дувца атта да, хIаьта цо моча сел дукха кхерам боацача зулама духьала вола саг коравагIац. Массане а дагахьа да цаI: «Са фу гIулакх да?». Уйла е вай воай фу гIулакх да хьажа зулам хулаш латтача, харцахьа хIама деш воаллачоа тIакхаьчача. Пачхаьлкхен законага диллача, зулам соцадара хIама цадеш, тIехвоала саг нийса вац. вай дай Iаьдалах къонахчал дох цун, тIаккха динах иманах вох из, даькъаза воал из. Бусалба сага тIадиллад хоарцонца, зуламца хьай низ дIакхоачачох къовсам лоаттабе, кхы хьай де хIама деце, зуламхочунга дIаала, цо леладер харцахьа хилар а, из Iайха къоабал ца дар а. Вешта аьлча хьай вIаштIехьа доаллача тайпара зулам цахилийта хьажа, нахагара барнал а хургда хьона, дала а доадергдац хьа из. ГIеттача санна йоагIа такси. Грозне оагIорахьара мотоциклаца воагIача сона духьала асфальта новкъа никъ хоадабеш пхорагIа тIехдоалащ латт гIажий Iул. Са мотоцикл гаьно сецар, хIаьта таксисто кхыметтел скорость лаьгI а йинзар. Чхан, аьнна, гIажий Iул хоада а деш тIехьийккхар даьла моастагI. Таксе номер йицлургйоацаш сайна дага а лаьца, мотоцикл тIехьахийцар аз, даггара саца яхаш кулг а лестадеш. Со тIехьара варгвоацилга хайча, безаме йоацаш сецар такси, чубаьгIараш чIоагIа шоайгIа бIибенна берста нах бар.

— Фу деза хьона? — хаьттар цар.

— Сона дез оаш машен юхаерзаяр а, оашош йоаяьча гIажий да хьа а леха, цуйцара шоай гIулакх хоададар а.

— Хьо малав?

— Со укх новкъа дIавода саг ва, из аз яхар оаш хьадалцца, шоана тIехара варгвоацаш а ва.

Безаме боаццаш, бертий санна согахьа бIаргаш а кхоабаш, юхабийрзар хьаьший. Пхийтта гIаж йийнаяр цу саго цицхаш даь дIайохийташ, газ лаьгI ца яр духьа. Тоъала киса доассаде дийзар сиха лела Iаьмача таксиста. Из ше даьд аьнна сато доакхал де хIама дац из, вешта вайна хIара дийнахьа хIана нийслуц аьнна нийслу уж гIулакхаш. Бе-башха а доацаш вай из санна долча зуламащта юхе гIолла тIехцадувле, хозагIа, дикагIа хургда вай вахар, юхадийнлургда вай дай дика, хоза гIулакхаш. Нийса хургдацар, нагахьа санна хIанзара нах уж деррига дика Iадаташ, гIулакхаш дита ба аьлча. Дукха нах ба хIанзарча наха юкъе эздел, гIулакх, денал, камоаршал шоай дегIаца йолаш, хаьдабац даьшкара гаьннара хьабоагIа из сийлен сина пха, вешта, бIарга хоалуш биткъбеннаб, хIаьта а вайна гуш да наха шоай лоIамах даьла духьа шоай байнарашта тIера никъ тоабеш а, хьаст тоабеш а, таро йоацачоа новкъостал деш а моттигаш. Цу тайпара масалаш белгалдоахаш дувца дукха хIамаш да: укх шера тха юртарча Эстамирова Дутархана, ший дезал дукха боллаше, да воацаш дисача бошта шин цIенна ши етт сагIийна беннаб. Еций из йоккха камоаршо! Из еций нах цецбаллал динал? Къахетаме деций цун дог-са? Из санна дола дика моттийта дац саго — ший дегчура ду. Албохчанаькъан Махьмаден Iазен дезалаша шоай байнараштa тIера хьуна йисттера цхьа хьаст тоа а баь, цига нийш оттаьй, дажа ухача доаханна хий мала моттиг хургйолаш Муцольганаькъан Дадаха Юсупа ший вешийна тIера сагIийна шин улицах жагIа а бохкийта никъ тоабайтаб. Хоза, къахетаме гIулакх да наьсарен кулгалхой болча кагийча наха бошта ахча гулдеш, царна новкъостал деш дIадоладаьр. Цу дикача гIулакха хьалхаваьнна из дIадоладаьр вар Назранера Шадыжев Саламхана Бахьаудин. Из бахьан долаш дукхача бошта ахчанца новкъостал дир, хIара цхьан бона итт-итт тума ахча а луш. Иштта нийслу цхьайолча мурдий тоабаша шоай устаза тIера сагIийна хий тоадеш, тIаьш дехкаш, мискача наха новкъосталаш деш моттигаш. Яйнаяц дикача гIулакхий сердалон цIи, тIеххьарча хана лаьгIъеннаяле а, из йоагаш я. Вай тахан дувцар да из лаьгIцаялийтар, из сийрда йаккхар, цун сийле дIайоацаяр. Дика хIама деш волчо, эггара хьалха шийна ду из, хIана аьлча, цунца мара лакхлац сага сий, цунца мара дIахазац мехка цу сага цIи, цун эздел, намоаршо, гIулакх. Саьмге Iумас цхьан замалахьа бел бе а елла наькъащ доахаш, хьасташ тоадеш, къахьегача хана, дукхха хинна хургба тха юрта цун ханара къонахий, цунна бIарахьежар мара кхы новкъостал ца деш, цудухьа тахан цар цIераш йицъеннай наха, уж хиннабий а хац. Iумас цхьан замалахьа баькха хьаст лакъанза, ший шийла хи тоатол вайна хьателащ латт, цо маьлха йоах йовргйоаца дикача къонахчун цIи, из тахан дийна волаш санна.

М. АУШЕВ,
СурхотIарча юрта Совета председатель.

Я а енай Наьсарерча «Назрановский» совхоза механически мастерскешна къахьегача механизаторашка бокъонца йола, дукхача шерашка цар сатийса ха. Хьажал тракторашт, кхыйола юртбоахама техника тоае мехмастерскеш чуйола царна хьалъяь здани миштай (аьрда оагIора хьалхарча сурта тIа шоана гур я из). Чура кхы а хозагIа я. Лакхерча этажа тIа бытовой помещенеш я. ХIаьта райпо общепите а яц укхазара столови чуяр мо помещени. ЧIоагIа гIадъяха кхест цу чу повар йола Мержоева Лида. делкъийна механизатораш хьачубахкалехьа чам бола даар кийчде гIерташ. Вешта, лоаллаха уллача фермера болхлой а ма бий цу чу хIама дуаш.

ХА ЕНАЙ МЕХАНИЗАТОРАШКА

Лохерча этаже тайп-тайпара цехаш я. хIаране чу цхьацца - шишша саг а волаш. Ший цеха чIоагIа раьзава йоккха опыт йола электрик - аккумуляторщик Арсамаков Мухьмад. Ший цIагIа мо лостам лелабу цо цу чу, хоза кийчъяьй, эша хIама цIагIара а хьаяхьаш.

Иштта доккхал ду шоай паргIатача, сийрдача, кердача оборудованеца Iалашъяьча цехех топливни аппаратурай мастера Бекмурзиев Салмана (шоллагIча сурта тIа), слесара Миниев Iийсас (кхоалагIча сурта тIа) кхычар. Къонлуш йоагIа мастерскешкара коллектив а. Заведующи Газдиев Мухьмад а ва дукха ха йоацца юртбоахама института техфакультет а яьккха, цига вена

— Тамаш а яц, — йоаз табельщицас къонача йолIа Плиева Радимхана, — укхаза мо къахьега, салаIа моттиг хилча къонабарий балха бахка безам хилар.

Нийса лув Радимхан. СибарегIара вай цIадаьхкачахьа укх шера мара кхаьчаяц цу совхоза механизаторашка лакхехьа вай йийца ха. УрагIа а пхорагIа а шийлача миха сквознякаш хьекхача, Iаьдал доаккхача хана хьалдаьча баьдеча кхийнашка баьхкаб уж хIанзалца. ХIанз колоннаш а ягIаш, говращ хахкала шера, йIаьха помещени я трактораща ремонт е, аьнна кийчъяьр. Керттерча корпусал совгIа дукха подсобни гIирсаш а да коа, керттерча даьккъе складаш а йолаш.

Лоацца аьлча, сапаргIата, творчески къахьега йиш йолаш ба механизатораш техника кийчъеча Iана замалахь. Доккха совгIат да царга кхаьчар.

М. КАРАЕВ,
Автора сурташ.

латт чубоахкараш: моцалах, халача балхах, «медицински гIо» «дика» хиларах.

Харц хургдар, Соловкешка Iазапе мел вахийтар бехк болаш ва аьлча. Лагерни администраце настроенех тийша я сага кхел.

Нагахьа санна, чекиста цун юхьмарзш хоза хийтаеце е шо Дьалах тешалга гучадаьннадале, е гаргарча нахага яздеча каьхаташка шо ладкъаш дале, «Секиркеи» «кхерий галеши» да шуга хьежаш.

Мукъаленга бода никъ цаI мара бац

Москве доазол дехьара хьаухача къахьегамхоцка советски правительствас дувц Соловкешта ше духьала я, яхаш. Халкъа Iаьдала «гуманностах» шекувлийташ ма йий уж.

— ХIаьта а фу дергда?— хетт советски кулгалхоша,— Контрреволюционераш халкъа Iаьдал доха де гIерташ ба. Цудухьа ГПУ-с концлагераш дIаяхийтац тхога.

Из деррига дувцача юкъа Халкъа Комиссарий Советои ГПУ-еи Соловкешка тутмакхаш чукхувс. Соловкешка чукхайсараш шоаш дийна а болаш, мукъабала йиш йолаш бац. 1924-гIча шера гуйрахьа денз ВЦИКо чIоагIдаьча ГПУ амарах (приказах) Соловкешка ха текха ваьннар кхы а 3 шу даккха «мукъача поселене» вохийт Нарынски районе. Цул тIехьагIа кхы а 3 шу даккха — Печорски районе.

Эггара тIехьа а, деррига дIалаьрхIача, 12 шу Соловкешка 3 шу даккха веначо такха еза ха. Цу 12 шера ла ца леш висар, Малхбоален СибарегIа валлалца, ваха хьожаву.

Иштта, вайна гучча тайпара, моллагIа бале а, шоана тIабилла бехк шун поведени мичча беса яле а шо цIаккха а мукъадоалийтаргдац. Цкъа чувелла ваьннар гайна е ганза вала везаш ва цхьан набахтенара вонха набахте, цхьан ссылкера вокха ссылке кхувсача новкъа.

ХIаране кхетаду Соловкешкара Iазап текха ваьнначул тIехьагIа кердача Iазапе ше вохийтаргволга, кердача Нортева, кердача Кирилловскенна ше каракхоачаргволга, керда паек шийна хьожаергйолга, кхы а халагIа болча балха ше оттавергволга, кхыча «Секирке» шийна таIазар дергдолга. Цудухьа, хIара чувоаллар вада гIерт Соловкешкара.

Бакъда, вада вIаштIехьдалар — наггахьа мара хулаш доаца, тамашне хIама. Итташ эзараш болча чубоахкарех массехк сага мара хIанзалца карагIдаьнна хIама а дац.

Соловкешка со волча хана вада карагIдаьннача цхьан сагах мара хезадацар сона. Из а доазол дехьа а ца водаш, Россе дIаведдавар. Из вар Николаев яха тайпан цIи лелаю студент— медик (контрреволюционер). Цхьан Дахьа къахетамца цун карагIдаьннадар, чекистащца барта а ваха, комендантски конторе балха отта. Контрреволюционераш шийна Iалъмате чIоагIа гоама ба а яхаш, лагера дерригача гIулакхий управляющи хила карагIдаьлар цунна. Николаева кара дар официальни каьхаташ. Цкъаза, хаьхой уллув а боацаш Кеме а водар из контора гIулакхаш вIаштIехьадаха. Кхычун цIерагIа шийна документаш а кийчдаь, компарте члена удостоверени а даь, машеннаькъа билет а ийца, Николаев Кеме вахав, массаза санна, конторера гIулакха вода, аьнна. Цигара кхы юха венавац. Дукха кIираш дIадаьнначул тIехьагIа, цунгара кахьат дера тхога. Ше Москве ва йоахар цо, салам-моашал лора массанега, къулбехьа Iодахкар даькъал а дувцар тхона.

Кхы мел дола «адараш», сона дага мел доагIача хана, бийддараш лацарца кхоачалора. ТIаккха, лаьцараш, таIазар а дий, дIабоахар дунен тIара. Иштта хилар 1925-гIча шера марте, веддача финна а, капитан Цхиртладзе керте лаьттача группана а. Цу капитано кулгал а деш, ялх контрреволюционер ведда хиннав Соловкешкарча монастырера кема чу а хайша. Пхе дийнахьа корзагIбаьннача форда тIа гIолла кхийстаб уж.

Кемь йисте, бордага кхача гIертарах хIама хиннадац. Кхача а кхоачабенна, тешам а байна лелаш, массехказа уйла хиннай цар, гилкема кIалтIа а даьккха, хила баха бала. Уж гIийла уйлаш акхар кхетам чу чIоагIлуча хана цхьанне цIогIа техад: «Лаьтта! Лаьтта!» Бердах дIатосса а бенна, бийсана гилкема чура арабессаб ераш. Сов чIсагIа низах берха хилар бахьан долаш, хьунагIа цIи ма йийззанге наб а кхийтта, Iолийгаб ераш. Цига соловецки патрулана корта а баьб. Чекисташа кара лелаю гранаташ кхайсай цIералла. Байддарех виъ саг вийнав, вожаш шиъ (царна юкъе капитан Цхартладзе а волаш) хьалийцаб. Капитана кулг даьккхад ийккхача гранато, тIаккха ког а байнаб. Больнице дIа а бига, кIеззига дукха дарба а даь, цул тIехьагIа къиза таIазар а тIадихьа, топаш техай.

Даьла къахетам ца хилча, цхьа доккха тамашне хIама ца хилча, пайда хургбацо оаха лаьцача наькъах а. Цудухьа, цахаддаш. Даьлага кхайкар тхо тхоай дагахьа. Дала чакхдаьхар тхо Карельски ушалех, доазол йистерча хьунех. ХIаьта, 36-гIча дийнахьа Финляндерча Куусамо яхача моттиге дIакхоачадир.

Тха планаш кхоачашхилар

Вадарах йолча уйлано цIаккха а сатем лацар сона, кхыметтел Кавказе волча хана а Батума, Тифлиса, Владикавказа, Грозне набахтенашка. ХIаьта Соловкешка хьа ма кхаьччанге а, вадара магIа торонаш я тахна волавелар со. Къулбаседехьарча лагерашка цу тайпара тохкамаш Iалаьмате чIоагIа лоралуш де дезаш да. Хаттараш деча а хIамаха гIертача а маькара хила веза, хьай дагардар дIахайта йиш яц. Хьажъюкъе яздаь мичад цхьаннена а: малагIвар ГПУ агент ва, малагIвар хьо санна уйлаш йолаш ва. КIезига моттигаш нийслапар, ер санна тещаме а эздий а кхы цхьаькха вац, аьнна хетачо а ший новкъостий бохкаш.

1924-гIча 25-гIча шера Iай студент — медик хиннача Николаевца доттагIал тоссаделар са. Цо хайтар ше вада кийчлуш волга. Бакъда, цхьан бертага даьханзар тхо дайддачул тIехьагIа дIахо де лерхIачох. Николаев Россен юкъе дIачувала дагахьа вар, эшаш дола документаш кийч а даь. (Лакхе дийццача тайпара, цун карагIдаьлар из кхоачашде). ХIаьта, со доазол дехьа вадара тIехьа вар ши бахьан долаш: Россе дисача тхо чекисташа сиха лаха мегар, Кавказ сов гаьна яр Соловкешта, — маьрша волаш цига дIанхоачаргва, аьнна тешам бацар. Из бахьан долаш. Николаев Дахьа къахетамагIа Кемера Петроградеи Москвеи ведда дIаводача хана со Соловкешка Iеш вар, сай аьттонга хьежаш.

1925-гIча шера, цхьан февральски шоатта дийнахьа, контрреволюционераш боалабеш керда этап кхаьчар Соловкешка. Лаьцарашта юкъе вар паччахьа лоравеш хиннача Драгунски полка капитан — Бессонов. Ши ди а даьннадацар, цо сога хаьттача хана: «Фу хет хьона вадарах?»–ГПУ шпион ва сайна хьалхашкара вар е доггцIена саг ва сайна ца ховндаь, аз жоп далар: «Со-м дага вац вада. Укхаза а дика да сона».

Бакъда, кастта дикагIа вайзар сона Бессонов. ХьалхагIа ше чуваьллача набахтера массехказа вада гIертарах Тобольске Iовахьийта хиннав из, «контрреволюционер ва» аьнна бехк а баь. Тобольскера вада а ведда Петрограде кхаьчав из. Цига ах шера ваьхав мукъа а волаш. ТIаккха юха а ГПУ кара а кхаьча, топаш тоха суд яьй цунна, Бакъда, приговор хийца а хийца, Соловкешка Iовахийтав. Пхи шу даккха, цигара Нарынски районе дIавохийтаргволаш. Лагере сагах ца кхераш лелар из, чекисташ шийна гоама болга къайлахьош вацар, администраце яхачунга ладувгIа тигацар.

Финлянде довда лаьрхIар оаха. Шанкхе а доладелар тхо чубоахкарашта юкъе тхоашта новкъостий лаха. Тха гIулакха ши поляи дика хургва аьнна соцадир цо: Мальбродскии Сазонови. Къаьстта накъаваргволаш вар Мальбродский цунга компас йоландаь. Мински ЧК набахте ше воаллаш лоIкъа а яь, Соловкешка компас сапа чIегалга чу елла хьаенаяр цо, Карта-м дацар тхога. Бакъда, малхбузенгахьа даха дезалга-м ховр. Компас дика накъаяргьяр цу гIулакха.

ХIаьта, бовда торо яраш лагера арахьа балха боахнараш мара бац. ТIеххьарча хана администрацее тIадиллладар сона арахьарча балхашка хьежабеча лийцарий спискаш увттае, аьнна. Со се-м аьшкасаьрга кавтах дIатIехьвалийтацар. ХIана аьлча, администраци сакхувш яр вада безам болаш хиларах. Хала дехкхар эттар сона хьалхашна: сайна эша нах спискана юкъе бахьарал совгIа. сай тайпан цIи а спискана юкъеяхьа.

ДIадоладаь долча тайпара, араьхарча балхашна 5-нега 12-нега кхаччалца саг оттавора. Тхона дукха нах эшацар. Виъ саг: Бессонови Мальбродскии, Сазонови сои кхы а цхьаькха тешам бола контрреволюционери юкъевоагIа группа яр вIашагIтоха езаш хиннар. Хьалхха а хIама дIа ца а хайташ цхьа кубански казак дIаязвир аз.

Бакъда, цхьа новкъарло яр. ХIара группана юкъе цхьан къахьегара ротера нах мара дIаязбе бокъо лацар. ХIаьта, Бессонов нхелагIча ротера вар, Сазонов — ворхIлагIча ротера. Атта деце а, тхойбараш берригаш а цхьан группе дIаязбе вIаштIехьдаьлар са.

1925-гIча шера, сецца чубоахкарий ши группа лагерера араьккхар болх бе аьнна. ЯлхлагIча ротера группа хьу хьакха йодаш яр Кемена гаьна йоацача моттиге. ШоллагIа яр — тха группа —Попов гIайрен тIара красноармейций баракаш йилла йодар. Цу гIулакхо оаха дага мел лаьцар кхоачаш ца хиларга даккха мегаш дар. ХIана аьлча Попов — гIайрен тIара вада цхьаккхе аьттув бац.

Тхо довдарга кийчлуш мел долча хана Мясников тайпан цIи йола чекист, шек вувлаш, сона тIехьа бIарг лоцаш вар. Цкъаза ше гусар хиннав яхаш, цкъаза — Дзержинске гIонча хиннав яхаш. Лагере Мясников къахьегама полка командира гIонча вар. Цо бIарг тIехьа лонхача цу хьале уйла е йийзар са: кхы группа ца а йохийташ, тхоай группа мишта йохийтаргьяр-теш хьунагIа болх бе, яхаш. ЯлхлагIча ротерча чубоахкарашта дIатIа а ваха, аьлар аз: «Шо-м, кIантий, гIора ма дергдий хьунагIа шоашта тIаювхача тIолхащцеи бехача кога гIирсацеи. Шоана дикагIа да баракашна юхачудахача». Тха бараша бовда, кайчлуш лаьрххIа тоадаьдар шоай барзкъа а кога гIирс а.

Тха иразa Мясников цу миноте, цхьаннахьа дIавийха, гуча вацар. Тхоай группа охранана дIатIа а йига, аз аьлар: «ХIанз, новкъостий, хьунагIа долх вай болх бе». Цу хана санна чIоагIа цIаккха а деттаденнадац са дог. Ши красноармеец уллув а волаш балха дахар тхо.

(ДIахододар хургда).

«МалагIча новкъа даха деза тIехьа тIайоагIача хана автомобилаш хьаеш, вешта аьлча дунеи автомобильни рынке конкурентни къовсаме котдовлара?». Из хаттар ду «Дженерал моторз» яхача эггара йоккхагIйолча американски автомобилаш еча кампане председатела Роджер Смита, цу хаттара ше жоп ду: «Со шеквац кхоане дерегIа а экологически цIена а йолча легковой машиний хургхилара. ХIанз тха фирма заводаш кийчлуш я традиционни долча бензинеи дизельни доагореи метта электробатареещ тIа леларгйола автомобилаш серийни арахеца. Иштта йола моделеш арахеца болх беш хургья «Дженерал моторз» 2 эзар подрядчик юкъарчал доаццаш США-ей Малхбузерча Европеи йола 120 гаргга предприяти а».

Из идея перспективнии уйла ейташи я, бакъда, специалисташта хетачогIа, серийни модель арахецача новкъа хаьдда йола халонаш овттаргья. Эггара хьалха из я цу класса машин 120 миль мара никъ булургбоацаш хилар, цул тIехьагIа батареяшта зарядка яйта езилга. Машино 25 эзар миль никъ баьчул тIехьагIа батарей хувца еза, тIаккха цох доаккхаргда 1500 доллар. Бакъда, диста да американец дийнахьа бархI план дукхагIа никъ ца беш хилар. Цу тайпара, «заправка» е хьашт мелд ха я. Цул совгIа, хана йIоахала батарея эргайоаккхаш тоаеш хург майий, автомобило 40 эзар миль никъ бича мара хувцаргьяц.

Господина Смита хетараш касттача хана къастаргда, ший хьахулаш латта хIама дIадовзийтара цун кампане хIама кходергдац.

СУРТА ТIА: «Дженерал моторз» яхача кампане касталашха арахийца чурча а дунеи а рынкашка оттаергйола, электробатареяш тIа болх бу (бакъда хIанз а ший цIи а серийни номер а яц цун) керда легковой автомобиль.

ТАСС фотохроника.

ИСТОРИ: ФАКТАШ, СОБЫТЕШ, КОММЕНТАРЕШ

КЪОНАХЧАЛ

е миштa кIалхарваьлар шийна яьча кIийлех гIалгIай эбарг Суламбек.

Дукха хов вайна ЦIихезача эбарга Зелимхана вахарах, цхьабакъда, кIезига хов вайна цун новкъостех, цуяна уллув хиннарех. Сона хетачох, ца боагIаш бицбаьб вай Митаев Iаьла, Тамаев Аюп, Гороводжев Суламбек яхараш санна бола эбаргаш. Геттара кIезига яздаьд СогIапчарча эбаргах. ХIаьта из Заьлмаха эггар дукхагIбезачарех цаI хиннав. Суламбека говзало хийла цецвоаккхар Заьлмах.

Архивни документаша тешал ду Заьлмахи Суламбики Грозненски вабахтара цхьана байдда хилара. Из дар 1901 шера. Цул тIехьагIа каст-каста вIашагI а беттабеннаб уж, доттагIал а тоссаденнад царна юкъе, цхьан кийчйора из е воц объект йовхара планаш Суламбика массаза а эггара кхерамегIа йола моттиг хоржар шийна. Ховш да бIаьхийча наьха боахамаш, кассаш, тикаш йовхача хана Заьлмахаца гIалгIай эбарг а хулаш хинналга. Вар из царца Кизлярски банк хьоча хана а.

Цунца цхьана, эбаргаш шоаш а нийслора халача хьал тIа: кIийленаш тIа тIанийслора, кхолха го бий юкъе бусар. Из цецвала веваш хIама а дац. Цхьайолча хана царна духьаллатта эскар 10 эзарга кхоачаш саг хулар. Цхьабакъда, эбаргаш кIалхарбоахар атта сага дагадохаргдоацар дагадохаш, са дехка майра уж хиларо, ирача хьаькъало, фуннагIа тIаккаьчача а уж бохаш ца хиларо. Цу тайпарча цхьан хIамах дувца воаллар со.

1910 шера цхьан гуйран дийнахьа Суламбикага хоам бир Зелимхана везар хьо аьнна. ТIехвала везаш яр Къаским яха юрт. ХIаьта эбарга ховш дар, цига шийна кIийле яьлга. ХIаьта, боад боллалца сабар а даь, Къаскима чуерзайир цо ший говр.

— Латта, малав воагIар? — йистхилар юрта чувоалача.

— Малав-м хьона ха дезац, сихха командир хьавехал.

— КIезига ха яьлча юххерча цIагIара хьааравальлар поручик. Бийсан кхаьчача хьаьшо ше милиционер ва а, аьнна удостоверени дIахьеккхар. Цул тIехьагIа — тIатехар:

— ХIанзa Суламбики цун сесаги къайлагIа накъа а баьха, воагIа со. Из хьоашалгIа ва Къаскима вахача Патиев Мувсарга.

— Баркал, — аьлар поручик. Кийчбалара амар дIаделар ший салташта.

Дукха ха ялалехьа Патиев Мувсай цIен гонахьа кхоалха баь го латтар.

...ХIаьта цу хана Суламбик Къаскимара ара а ваьнна, сих а ца луш дIавахар. Из хьалхара говзал яцар эбарга. Цхьайолча хана тIема форма тIа а йийхе, ца соццаш юрта юкъе гIолла чакхбовлар уж, казакий летучи отряд санна.

Цхьабакъда, цар дика кхетадора, шоаш леладер ловзар доацилга. ХIаьта а, ханал хьалха хIама хургдоацилга а ховра царна.

Х. ГАПУРАЕВ,
«Даймохк» газета корреспондент.

ГIалгIай кицаш

МаIанга диллача, хIара гIалгIай кица техка варгвоацаш кIоарга да. ХIаьта, кепага диллача — жовхьар санна хоза а къаьга а да. КIезига дац гIалгIай кицашта юкъе рифма йолаш дараш. Рифма йола кица дикагIа а аттагIа а дуж наьха кхетам чу. Из ха а ховш, халкъо рифма йолаш кхеллад ший дукха а кицаш. Масала: «АхIа-а» — оалаш, шийна а кхоаллаш?». Укхаза рифма кицан хьалхарчеи шоллагIчеи шин даькъана тIехьашка латт. Кицан шин даькъана хьалхашка латташ а нийслу рифма: «Хац ма ала, лац ала», «Сай цIа — цIай цIа».

«Аллетерации» яха хIама а шерра юкъедоагIаш да гIалгIай кицашта. ХIаьта, «аллетерации» яхалга, фуд аьлча, из да цхьан тайпара йолча оазаща йоазув е къамьл хоздар. Масала: «Кхор кхозза кхалла, хьачах хьаж яккха, Iаж кхачана эца».

Нийслу гIалгIай кицашка дешаща деш дола ловзар. (игра слов). Цунна тешал деш да «Аьх тIа хайна аьла вай» яха кица.

Дукхача а кицай грамматически конструкцеш цхьатарра я хьалхарча а шоллагIча а доакъошка. Хьаэцаргда вай «Ала дезача аьнна дош — тоха езача теха топ» яха кица. Цун шинна а даькъа грамматически конструкцеш цхьатарра йолга гучадаргда вай из кица укх тайпара дIаяздой:

«Ала дезача аьнна дош —
Тоха езача теха топ».

Цхьатарра йолча грамматически конструкцеша а новкъостал ду кицана наьха кхетам чу аттагIа дижа. ХIаьта, кицан керттерча дешарех цаI — наьха кхетам чу аттагIа дижар да.

Тайп-тайпара говзалаш юкъейоаланьй халкъо ший кицаш кхоллаш. Из бахьан долаш, кицаш, мел дукха нийслой а, къамаьла юкъе даим шоашта теркам тIаувз цар. Кхьметтел, цкъа хьахезача а, цIаккха дицлургдоацаш дег чу дус гIалгIай кица. Иштта да дешарах хьаькъалах, кхетамах дола кицаш а. Уж кепатох оаха тахан.

* * *

Айла юкъе даьккхача кочъяргах хачиярг хиннадац.

* * *

Бахача безамо хозал лехац, йоагIача набаро гIовге лехац.

* * *

Бегаш — цIенхий юхьигаш.

* * *

Вера дег чу десса хIама чIоагIа латт.

* * *

Бокъо йоацаш Iийха шьу берташа бихьаб.

* * *

Бийса яьккхача хударо мотт Iомабаьб.

* * *

Вахара санна валара а эш ираз.

* * *

Веннача сага лехха бурна санна.

* * *

Воча дешо берза йорт йихьай.

* * *

Воча сагагара дикадар дайнадац, дикача сагах бийтта оагIув байнабац.

* * *

Ваьккхача ваьннав Чоалдарг халха.

* * *

Гийг ца езачоа корта бийзабац.

* * *

Са гийг езачоа со а вийзав.

* * *

Говра дикал боларах хов,

* * *

ДегIо а гийго а яхар даьр — вайнав, хьаькъало а кхетамо а яхар даьр — вайнав.

* * *

Декхар кIира тIехьдаьлча, бутт тIехьдоал, бутт тIехьдаьлча, шу тIехьдоал.

* * *

Дешар — сердало, цадешар — боада.

* * *

Дешо дош доакх.

* * *

Дийнахьа бага а сеге е гаргалол.

* * *

Дийшар тийшнав, ца дийшар нийшав.

* * *

ДогIа ца дийлхача хотта балац, йиш ца лекхача халхавалац.

* * *

Дош дешо юхадерзаду.

* * *

Дош тIоме чу дахад.

* * *

Дукха хеххабеннача кхерий тIа Iов летаяц.

* * *

ДIааьлча дотув хулчох, ца аьлча дошув хул.

* * *

ЗIамига волаш Iомадаьр — кхерий тIа йоазув.

* * *

Ираза уна лалда хьаькъал.

* * *

Кха хьекха латтачо а ду сабар.

* * *

Кхийрачун нана йийлхавац.

* * *

Кхийрар ваьгавац.

* * *

Кхоана лергвале а, тахан ваха веза.

* * *

Къаньдар хоастаде, къонадар эца.

* * *

КIазах Iомадаьр цхьарах дицденнадац.

Редактор
Х. Э. АУШЕВА.

ТЕЛЕПРОГРАММА

2 ОКТЯБРЬ
ШИНАРА
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.30 — «Заяц, Скрип и Скрипка» яха млуьтфильм.

8.45 — «Большая перемена» яха художественни фильм. 2-гIа сери.

9.55 — И. Л. Андроников — «Воспоминания о Большом зале».

11.25 — Берий сахьат (французски мотт а хьехаш).

12.25 — Коллаж.

12.30 — Ха. ТСН.

13.00 — Из хиннад... хиннад...

15.30 — ТСН.

15.45 — «Телеэко». Журнал.

16.15 — «Вишни цветут» яха документальни фильм.

17.15 — г. Воронежера цирковой студера выступлени.

17.30 — Берий хорий конгресс.

18.00 — Политически диалогаш. «Обращение к классике»... массехк хаттар Лакхехьарча Совета депутаташка.

18.10 — Э. Элгар.

19.25 — Недипломатические беседы. Передача дахьо политически обозревателa В. С. Зорин.

19.50 — «Большая перемена» яха художественнин фильм. 2-гIа сери.

21.00 — Ха. ТСН.

21.40 — «Акцент» яха музыкальнин программа.

22.10 — «Дош» яха литературно - художественнин программа.

00.10 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Помните, Пришвина...» яха Iильма-довзийтара фильм.

8.35, 9.35 — Вайна гонахьара дуне 1 класс.

8.55, 9.55 — «Мяч из глубины веков» яха Iилмадовзийтара фильм.

9.05 — Французски мотт. Дешара халхара шу.

10.05 — Французски мотт. Дешара шоллагIа шу.

10.35, 11.35 — Музыка. 6 класс.

11.05 — Тха беш.

12.05 — «С вечера до полудня» яха художественнии фильм.

13.10 — Ритмически гимнастика.

13.40 — Телефильма сеанс (юхагойтар). «Личное счастье» 1-ра; 2-гIен серещ.

17.00 — Удмуртски АССР-ра Гостелерадио «Зоaccess»

17.25 — «Запретный город» яха Iилма-довзийтара фильм. 3-гIен, 4-гIен серещ.

18.30 — Передачай программа.

18.35 — ДоттагIаллин денош. (К дню казахской литературы в Чечено-Ингушетии). (чеч. яз.).

19.05 — Реклама (СПТУ № 7).

19.10 — Информационно-публицистически программа.

19.50 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Приключения Мюнхаузена». 1-ра даькъа.

20.05 — Хоккей. Чемпионат СССР «Динамо» (Москва) — «Химик» 3-гIа период.

20.45 — Теннис. Дунеи халкъашта юкъера турнир «Крафт Дженерал фуда» кхалнах.

21.35 — Коллаж.

1.40 — СССР-а Лакхехьарча Совета сесси.

22.40 — РСФСР-а Лакхехьарча Совета сессии дневник.

23.40 — «С вечера до полудня», яха художественнии фильм. 2-гIа сери.

3 ОКТЯБРЬ
КХАЬРА
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.35 — Берий хори конгресс.

9.05 — «Дош» яха литературно-художественни программа.

77.05 — Л. Тимофееваc дIалокх (фортепиано).

11.25 — Никъ берий клуб.

12.30 — Ха. ТСН.

15.30 — ТСН.

15.45 — Бераштa — фильм «Остров сокровищ». 1-ра сери.

16.50 — Музыкальни сокровищница.

17.30 — Берий сахьат (английски мотт а хьехаш).

18.30 — Ха. ТСН.

19.00 — Футбол. Кубок «Спартак» (Москва) — «Спарта» (Прага) салоIача хана (19.45) — Актуальни интервью.

21.00 — Ха. ТСН.

21.40 — Коллаж.

21.45 — Футбол. Кубок обладателей кубков «Динамо» (Киев) — «Куопио Палласера» (Финляндия).

23.25 — ЛагIаш.

00.40 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Завещание Веры Мухиной». Яха Iилмадовзийтара фильм.

8.35, 9.35 — Литература. 5 класс.

9.05 — Немецки мотт. Дешара хьалхара шу.

10.05 — Немецки мотт. Дешара шоллагIа шу.

10.35, 11.35 — Общая биология. 10 класс.

11.05 — «Бурда-моден» предлагает».

12.05 — «С вечера до полудня» яха художественнии фильм 2-гIа сери.

13.10 — «Хроника Святослава Рихтера» яха документальни фильм.

14.25 — Телефильма сеанс (юхагойтар). «Личное счастье». 3-гIа сери.

17.00—Телестуди РСФСР «Мне всю жизнь везет...» I-ра передача (Краснодар).

17.30 — К. М. Вебер. Увертюра конере «Оберон».

17.40 — «Запретный город» яха Iильма-довзийтара фильм 5-гIен, 6-гIеи серещ.

18.30 — Передачай программа.

18.35 — «Крымский этюд». Телефильм.

18.45 — Выставкера бешамаш.

19.05 — Музыкальни открытка.

19.10 — Шун дехарех. «Солдат из Малгобека» Х. Цечоев. Телеочерк (юхагойтар).

19.20 — Информационни-публицистически программа.

20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Приключения Мюнхаузена» 2-гIа дакъа.

20.20 — УпахцIено.

20.50 — Коллаж.

20.55 — Теннис къамашта юкъера турнир «Крафт Днеперал фудс» кхалнах.

21.40 — СССР-а Лакхехьарча Совета сесси дневник.

23.10 — «Братья Рико». яха художественни фильм 1-ра сери.

00.15 — «О запретном» яха 1-ра передача.

4 ОКТЯБРЬ
ЕРА
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.35 — «Ворона и лисица, кукушка и петух», яха мультфильмаш.

8.45 — «Большая перемена яха художественни фильм 3-гIа сери.

9.50 — Футбол. Европейски кубки.

11.30 — Берий сахьат (английски мотт а хьехаш).

12.30 — Ха. ТСН.

13.05 — ЛагIаш.

15.30 — ТСН.

15.45 — Бераштa дола фильм «Остров сокровищ». 2-гIа сери.

16.50 — «Королевство в поднебесье». Телеочерк.

17.15 — «Две любящих души» яха литературни передача.

18.00 — Актуальни камера «Сезон дефицитов».

18.30 — Ха. ТСН.

19.10 — «16 шу далaнзеи боккхагIеи...».

19.55 — «Большая перемена» яха художественни фильм 3-гIа сери.

21.00 — Ха. ТСН.

21.40 — «Музыка в эфире» 1-ра дакъа.

22.40 — МВД хоам бу.

22.55 — Музыка в эфире 2-гIа дакъа.

23.55 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Из жизни художника С. Эрьзя» яха документальни фильм.

8.35, 9.35 — Природоведение. 4-гIа класс.

9.05 — Испански мотт. Дешара хьалхара шу.

10.05 — Испански мотт. Дешара шоллагIа шу.

10.35, 11.35 — Литература. 10-гIа класс.

11.05 — «Я летаю на собственных крыльях» яха Iилма - довзийтара фильм.

12.05 — «Братья Рико» яха художественни фильм 1-ра сери.

13.10 — Ритмически гимнастика.

13.40 — «Тюльпан» яхача калмыцки АССР-а государственни ансамбла концерт.

14.25 — Телефильма сеанс (юхагойтар). «Личное счастье» 4-гIа сери.

16.50 — «Мне всю жизнь везет»... 2-гIа передача.

17.20 — «Запретный город» яха Iилма-довзитара фильм 7-гIеи, 8-гIеи серещ.

18.30 — Передачай программа.

18.35 — «Юкъараллица цхьаьна» (В союзе с общественностью) (чеч. яз.).

19.15 — «Турпалхочун ага — Осман-Юрт» (Колыбель героя — Осман-Юрт). (чеч. яз.).

19.25 — Рекламеи, объявленешеи.

19.30 — Информационно - публицистически программа.

20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

20.15 — Телестуди городов РСФСР «Наследие» (Пятигорск).

21.00 — Теннис. Къамаштаюкъера т у р н и р «Крафт Дженерал фудс». Кхалнах.

21.40 — СССР-а Лакхехьарга Совета сессии.

22.10 — РСФСР-а Лакхехьарча Совета сессии дневник.

23.10 — «Братья Рико» яха художественнии фильм 2-гIа сери.

5 ОКТЯБРЬ
ПIАЬРАСКА
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.30 — «Песенка мышонка» яха мультфильм.

8.40 — «Большая перемена» яха художественни фильм. 4-гIа сери.

9.45 — «Музыка в эфире» 1-реи 2-гIеи дакъа.

11.45 — 16-шу даланзеи боккхагIеи.

12.30 — Ха. ТСН.

15.30 — ТСН.

15.45 — «Остров сокровищ» яха берий фильм 3-гIа сери.

16.50 — «Песня о летучих мышах» яха мультфильм.

17.00 — «50 на 50» яха музыкальни приложени 16 шу даланзеи боккхагIеи.

18.30 — Ха. ТСН.

19.00 — Прогресси информации. Рекламеи.

19.30 — К. Яблонскеза дIолокх (фортепиано).

19.50 — «Большая перемена» яха художественни фильм 4-гIа сери.

21.00 — Ха. ТСН.

21.40 — Коллаж.

21.45 — СССР а правительства.

21.55 — Из хиннад, хиннад.

22.25 — «В и Д» яха программа.

01.25 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.15 — «Страсти по Хармсу» Iилма-популярни фильм.

8.35, 9.35 — Природоведени 3-гIа класс.

9.05 — Английски мотт. Дешара 1-ра шу.

10.05 — Английски мотт. Дешара 2-гIа шу.

10.35, 11. 35 — Литература 6-гIа класс.

11.05 — «Великобритания — сегодня» английски мотт ховчанна передача.

12.05 — «Братья Рико» яха художественни фильм 2-гIа сери.

13.10 — «Рыцарь музыки — Георг Ож» яха документальни фильм.

14.10 — «Пока гром не грянет» яха документальни фильма премьера.

14.30 — «Личное счастье» яха телефильм 5-гIа сери.

17.00 — РСФСР-а городера телестуди «Мне всю жизнь везет». 3-гIа передача. (Краснодар).

17.25 — Халкъан вшараш.

17.35 — «Запретный город» Iилма - популярни фильм 9-гIа сери — «Шедевры родных эпох». 10-гIа сери — «Дворец сокровищ».

18.30 — Программа передача.

18.35 — «Кхоллама оагIонаш». Мальсагов АртагIа Орцхо (страницы творчества О. А. Мальсагов) (инг. яз.).

19.25 — Информационно-публицистически программа.

20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Приключение Мюнхаузена» яха мультфильм 4-гIа дакъа.

20.20 — «Телезу» (нохч. мотт.).

20.35 — «Узоры твоего ковра» тха телефильм.

20.50 — «Крафт Дженерал фудс». Дунеи халкъашта юкъера теннисни турнир. Кхалнах.

21.40 — Массанена йола спорт.

21.55 — СССР-а Лакхехьарча Совете сессе.

22.25 — РСФСР-а Лакхехьарча Совета дневник.

23.25 — «Единственный мужчина» яха художественни фильм 1-ра 2-гIеи серещ.

6 ОКТЯБРЬ
ШОАТТА
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.

8.35 — Тха беш.

905 — Саг, Лаьтт. Вселенни.

10.05 — «Партнер» яха коммерчески вестник.

10.35 — «Судьба поэта» яха режиссера Кимягарова фильмаш (1959 ш.).

12.30 — Хьайбай дунеи тIа.

13.30 — Прогноз.

14.00 — Движение без опасности.

14.30 — Концертни студи Останкино В. Д. Захарченко яхача писательница вIашагIкхеттар.

16.05 — «Семейный экран». «На исходе лета» (1979 ш.).

17.40 — «Бартек и смерть» яха мультфильм.

18.00 — Дунеи халкъашта юкъера панорама.

18.45 — Городе Смоленске луш дола «Золотое кольцо». Яхача ансамбла концерт.

19.10 — КВН-90 Днепропетровски Государственни университетаи, Донецки политехнически институтеи вIашагIкхетар. Полуфинал.

21.00 — Ха. ТСН.

21.40 — «Мускал» яха художественни фильм 1-реи 2-реи сери.

00.00 — ТСН.

00.15 — Популярни музыка хоамаш. Мадонни концерт (США).

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.20 — «Ногайские узоры». Нохч-ГIалгIай телевидени передача.

8.45 — «Пекка» яха мультфильм.

8.55 — «Семья» яха телепрограмма.

9.55 — «В поисках утраченного» «Березиль-90». Республиканий юкъера Украинен Молдовае театрий фестиваль.

11.25 — СССР-а хьехархой Союзо хьаоттаду.

11.55 — Д. Питереи (скрипка) благотворительни концерт (Австралия).

12.35 — Прогресс. Информаци. Реклама.

13.05 — «Фотографии на стене» яха художественни фильм 1-ра сери.

14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.

18.20 — «По вашим письмам» яха музыкальни передача.

18.50 — «Мир, в котором мы живем» Ю. Билянкина, Дмитрий Шостакович режиссера фильмаш.

20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «А у нас...» яха мультфильм.

20.15 — «Крафт Дженерал фудс» дунеи къамаш юкъера теннисни турнир Кхалнах.

21.00 — Ха. ТСН.

21.40 — РСФСР-а Лакхехьарча Совета сесси дневник.

22.40 — «Гранта в белую ночь» яха фильм-концерт.

23.45 — «Раз ковбой, два ковбой», «Выше голову» яха мультфильм боккхийчаи.

00.05 — «Лицо на мишени» яха художественни фильм 1-реи 2-гIеи серещ.

7 ОКТЯБРЬ
КIИРАНДИ
I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массарна а.

8.15 — Ритмически гимнастика.

8.45 — «Спортлото» тираж.

9.00 — Iуррехьа.

10.00 — Даьхенна гIулакх деш.

11.00 — Iуйрийнара самукъадоаккха программа.

11.30 — «Дунеи гонахьара». Альманах.

12.30 — Музыкальни киоск.

13.00 — «УнахцIено».

13.45 — Цирк на воде.

14.35 — «Арбатский мотив» яха художественни фильм 1-ра сери.

15.50 — Юрта сахьат яха понорама.

17.05 — «С добрым утром» яха программа.

19.40 — «Арбатский мотив» яха художественни фильм 2-гIа сери.

21.00 — Ха. ТСН.

21.40 — О простом и вечном.

21.55 — «Земля — наш общий дом» яха фотоконкурс.

22.00 — «Маппет» шоу яха фильм - концерт 1-реи, 2-гIеи сереш (Великобритания).

22.45 — Футбольни обозрени.

23.15 — Халхар, халхар, халхар. Яха къамаштIаюкъера конкурс. (Новгородера передача).

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.

8.20 — «Здравствуй, сабантуй» яха Казанера передача.

9.00 — «Египтянин» яха документальни фильм.

9.40 — В. Комаров. Концерт.

10.00 — «Человек из страны Грин». Бераштa йола спектакль 1-ра, 2-гIеи дакъа.

12.10 — Документальни фильм.
документальни фильм.

13.00 — «Фотографии на стене» яха художественни фильм 2-гIа сери.

14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.

17.00 — Передачай программа.

17.05 — «Пять плюс десять». Факташеи комментареи.

17.25 — «Шун дехарца» (гIалгIай меттала).

18.00 — Теннис. Дунеи халкъаштIа юкъера турнир «Крафт Дженерал фудс» Кхалнах.

19.00 — Футбол. Чемпионат. СССР. «Динамо» (Киев) — ЦСКА (СалоIача хана). (19.45) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!

20.55 — Коллаж.

21.00 — Ха (сурдопереводаца).

21.40 — «Не забудь оглянуться» яха художественнии фильм.

Синоптикаша беча хоамагIа хувцалуш морхаш а йолаш, догIа а доацаш ха отта мег. 2 октябре малхбузехьара лостаме хувцалуш секунда 2—7 метр сиха мух хьекха тарлургда. Цу деношка бийсана 16—21 — и дийнахьа 19—21—и градус йIовхал отта мег.

Метеостанци.

Хьамсара новкъостий!

Диц ма ле 1991 шера шоашта

«СЕРДАЛО»

газет ханнахьа яздайта

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 7 соми 8 кепиги ба. Кхоаненга дехкаш тIехьа ца а доахаш «Сердало» газет яздайта шоашта!

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделий: идеологически — 22-53-12, промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни—22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро—22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92.

Заказ № 2773.